ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Byzantina Symmeikta

Vol 6 (1985)

SYMMEIKTA 6

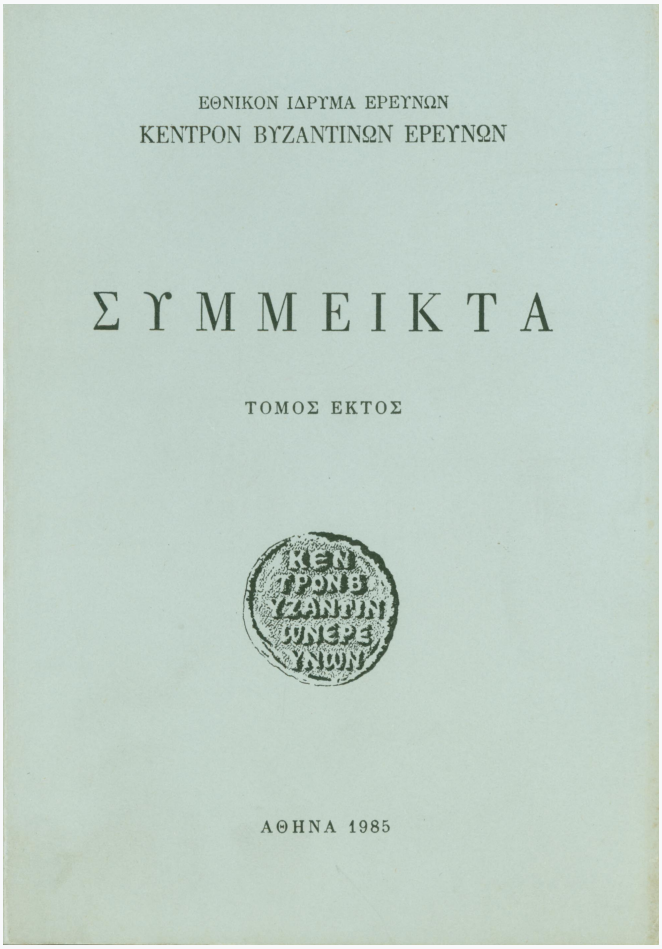

Τιμὲς ἀγαθῶν καὶ ἀμοιβὲς ἐργασίας στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη (16ος αἰ.)

Χρύσα Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ

doi: 10.12681/byzsym.694

Copyright © 2014, Χρύσα Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

To cite this article:

ΜΑΛΤΕΖΟΥ Χ. Α. (1985). Τιμὲς ἀγαθῶν καὶ ἀμοιβὲς ἐργασίας στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη (16ος αἰ.). *Byzantina Symmeikta*, *6*, 1–32. https://doi.org/10.12681/byzsym.694

https://epublishing.ekt.gr | **e-Publisher:** EKT | **Downloaded at:** 05/09/2026 23:04:12

ΤΙΜΕΣ ΑΓΑΘΩΝ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΗ ΚΡΗΤΗ (16ος αἰ.)

Τὸ κατάστιχο ἀρ. 6 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου στὴν Πάτμο ἀνήκει στὴν πλούσια ἀρχειακὴ συλλογὴ τοῦ μοναστηριοῦ ποὺ ἀφορᾶ τὸ πατμιακὸ μετόχι στὸν Στύλο τῆς Κρήτης[1]. Εἶναι ἕνα μικρὸ κατάστιχο 42 φύλλων[2], διαστάσεων 0,31 × 0,11, στὸ ὁποῖο ἔχουν καταχωριστεῖ οἱ *ἔξοδες* τοῦ μετοχιοῦ ἀπὸ τὸ 1595 ὡς τὸ 1601, οἱ εἰσπράξεις, τὰ ὀνόματα τῶν χρεωφειλετῶν μὲ τὰ ἀντίστοιχα χρέη καὶ τὰ ἐξοφλητικὰ σημειώματα, καὶ οἱ λογαριασμοὶ γενικὰ τοῦ οἰκονόμου. Ἀπὸ τὰ 54 κατάστιχα τοῦ Στύλου ποὺ σώζονται στὸ μοναστηριακὸ ἀρχεῖο τὰ 7 εἶναι κατάστιχα ἐξόδων τοῦ μετοχιοῦ· ἀπὸ τὰ τελευταῖα, τὸ κατάστιχο ἀρ. 6 εἶναι τὸ παλαιότερο χρονολογικά[3]. Ἡ χρησιμότητα τοῦ ὑλικοῦ ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τὴν καταγραφὴ τῶν δοσοληψιῶν εἶναι πολλαπλή. Παρέχονται ποικίλες πληροφορίες γιὰ τὰ εἴδη καὶ τὴν τιμὴ τῶν προϊόντων καὶ ἐμπορευμάτων στὰ τέλη τοῦ 16ου αἰ., γιὰ τὴν ἀξία τῶν νομισμάτων, γιὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ τὴν ἀμοιβὴ τῶν ἐργαζομένων, γιὰ τὴ χρονολόγηση τῶν κτισμάτων τοῦ μετοχιοῦ καὶ τὴν εἰκονογράφηση τοῦ ναοῦ[4], γιὰ τὰ μέτρα καὶ τὰ ζύγια τῆς ἐποχῆς, γιὰ τοὺς τελωνειακοὺς δασμούς[5], γιὰ τὰ εἰσοδήματα τέλος τοῦ μετοχιοῦ. Ἀπὸ γλωσσική, ἐπίσης, ἄποψη τὸ σημειωματάριο τοῦ Στύλου παρουσιάζει ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, πλούσιο καθὼς εἶναι σὲ λέξεις καὶ ὅρους τῆς τότε λαλουμένης δημοτικῆς γλώσσας.

Τὸ ὄνομα τοῦ οἰκονόμου ποὺ κρατοῦσε τοὺς λογαριασμοὺς ἐσόδων καὶ ἐξό-

1. Γιὰ τὸ μετόχι τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου τῆς Πάτμου στὸν Στύλο βλ. Χ ρ ύ σ α ς Μ α λ τ έ ζ ο υ, *Τὰ λατινικὰ ἔγγραφα τοῦ πατμιακοῦ ἀρχείου*, Σύμμεικτα 2 (1970), σελ. 349 κέ.

2. Λευκὰ εἶναι τὰ φύλλα 2ᵛ, 3ᵛ, 42ʳ⁻ᵛ, 16ᵛ - 18, 39.

3. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ κατάστιχα ἀφοροῦν πακτωσιές, ἐντριτίες, ὀφειλὲς καλλιεργητῶν καὶ ἐκτιμήσεις. Τὰ κατάστιχα τῶν ἐξόδων εἶναι τὰ ἑξῆς: ἀρ. 15 (1620 - 1622), 45_{17-18} (1631), 26 (1636 - 1638), 45_{9} (1637), 45_{15} (1689).

4. Οἱ ἀναφορὲς στὴν ἐργασία τοῦ ζωγράφου Ἰωάννη Ντελούσα, ποὺ *ἐπλερώθηκε τὸν κόπον του εἰς ταῖς εἰκόναις ποὺ ἔκαμε*, ἔχουν δημοσιευτεῖ καὶ μελετηθεῖ ἀπὸ τὸν Μ. Χατζηδάκη στὸ βιβλίο του *Εἰκόνες τῆς Πάτμου. Ζητήματα βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς*, Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος 1977, σελ. 30.

5. Σημειώνονται λ.χ. τὰ ἔξοδα γιὰ τὸ κομμέρκι τοῦ λαδιοῦ, τοῦ τυριοῦ, τοῦ κρασιοῦ, τοῦ μαλλιοῦ κ.ἄ. (βλ. φ. 13, 14ᵛ, 19ᵛ, 38).

δων τοῦ μετοχιοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐτῶν ἀπὸ τὸ 1595 ὡς τὸ 1601 δὲν μᾶς εἶναι γνωστό. Εἶχε ἔλθει πάντως ἀπὸ τὴν Πάτμο[1] καὶ εἶχε διαδεχθεῖ τὸν Νεκτάριο Πάγκαλο, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖται οἰκονόμος ὡς τὸ 1595[2]. Ἐξάλλου, ὁ Πάγκαλος μνημονεύεται συχνὰ στὸ κατάστιχο ὡς *παλαιὸς οἰκονόμος*[3]. Ἡ καταγραφὴ τῶν λογαριασμῶν στὰ φύλλα τοῦ σημειωματαρίου δὲν ἀκολουθεῖ χρονολογικὴ σειρά. Στὸ ἴδιο φύλλο καταγράφονται σημειώματα μὲ διάφορες χρονολογίες, ἐνῶ πολλὰ καταχωρίζονται ἀχρονολόγητα ἢ μὲ μόνη τὴν ἡμερομηνία. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν τὰ σημειώματα στὰ φύλλα 10 - 12^{v}, τὰ ὁποῖα ἔχουν πλήρεις χρονολογικὲς ἐνδείξεις (ἔτος, μήνας, ἡμέρα). Ἀπὸ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἔχουν καταγραφεῖ ὁρισμένοι λογαριασμοί, παρὰ τὴν ἀνακολουθία ποὺ παρατηρεῖται στὴ χρονολογικὴ διάταξη, συμπεραίνεται ὅτι στὴ χρονολόγηση χρησιμοποιεῖται τὸ βενετικὸ ἔθος (*more veneto*), δηλ. στὰ σημειώματα τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου καὶ Φεβρουαρίου διατηρεῖται ἡ χρονολογία τοῦ προηγούμενου ἔτους. Οἱ λογαριασμοὶ χωρίζονται μεταξύ τους μὲ μία ὁριζόντια γραμμή. Ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔχουν διαγραφεῖ συνήθως μὲ μία ἢ δύο πλάγιες γραμμὲς ἢ ἀκόμη καὶ χιαστί, εἴτε γιατὶ εἶχε τακτοποιηθεῖ ἡ ἐξόφλησή τους εἴτε γιατὶ ὁ οἰκονόμος τοὺς περνοῦσε σὲ ἄλλο φύλλο, συγκεντρώνοντας τὰ ἔξοδα ποὺ ἀνῆκαν στὴν ἴδια κατηγορία[4], εἴτε πάλι γιατὶ τοὺς ἔγραφε σὲ ἄλλο κατάστιχο[5]. Δὲν πρέπει, ἄλλωστε, νὰ εἶναι σπάνιες οἱ φορὲς ποὺ οἱ δαπάνες ἀνακεφαλαιώνονται καὶ ἑπομένως καταγράφονται δύο φορές. Τοῦτο προκύπτει ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ δαπάνη τῶν 6 λιρῶν γιὰ τὴν καταχώριση τοῦ δουκικοῦ ἐγγράφου τοῦ ἔτους 1596, μὲ τὸ ὁποῖο ἡ Βενετία ἀνανέωσε τὸ προνόμιο τῶν μοναχῶν τοῦ Στύλου νὰ πουλοῦν τὸ σιτάρι τους χωρὶς τὴν ἐπέμβαση τῶν ἀντιπροσώπων της[6], μνημονεύεται στὸ κατάστιχο δύο φορές[7]. Ἂν ὅμως εἶναι εὔκολο νὰ πιστοποιήσουμε ὅτι ἡ *λέτερα δουκὰλ τοῦ σιταριοῦ* ταυτίζεται μὲ τὴ *γραφὴν τοῦ σενάτου διὰ τὸ σιτάρι*, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀπομονώσουμε μὲ

1. Στὸ φ. 19^{v} σημειώνεται: . . . *ὅταν ἤρχουμουν εἰς τὴν Κρήτην*. . .

2. Βλ. Χ ρ υ σ ο σ τ ό μ ο υ Φ λ ω ρ ε ν τ ῆ, *Βραβεῖον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου Πάτμου*, Ἀθήνα 1980, σελ. 12, σημ. 3. Τὸ 1601 μαρτυρεῖται οἰκονόμος τοῦ Στύλου ὁ Ἰάκωβος Σιφναῖος (βλ. Χ α τ ζ η δ ά κ η, ὅ.π., σελ. 29), ὁ ὁποῖος μνημονεύεται στὰ φύλλα 19^{v} καὶ 37^{v} τοῦ καταστίχου (1597, 5 Μαρτίου): *ἔδωκα του παπᾶ κὺρ Ἰακώβου τοῦ Συφνίου διὰ νὰ πάρι εἰς τὸ μοναστήρι καθὼς μοὺ ἐγράφαν οἱ πατέρες*. . .

3. Βλ. φ. 8^{v}, 20^{v}, 21, 37^{v}.

4. Ἔτσι, στὸ φ. 6^{v} καταχωρίζεται λογαριασμός, στὸν ὁποῖο μνημονεύεται ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ζωγράφου Ἰωάννου Ντελούσα (240 ὑπέρπυρα). Ἡ πράξη ἔχει διαγραφεῖ καὶ τὸ ἴδιο ποσὸ τῶν 240 ὑπερπύρων ποὺ ἔλαβε ὁ ζωγράφος σημειώνεται στὸ φ. 40, μαζὶ μὲ τὰ ἔξοδα γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν διαστύλων τοῦ ναοῦ.

5. † *τὸ ἄνωθεν χρέος ἔγραψά το εἰς τὸ ἄλλο κατάστιχον* (φ. 18^{v}).

6. ΜΜ, τόμ. Ϛ′, σελ. 405 - 406 (πρβλ. Μ α λ τ έ ζ ο υ, ὅ.π., σελ. 352 - 353).

7. † *ὅταν ἐρεγιστράραμε τὴν λέτερα δουκὰλ τοῦ σιταριοῦ, ἔδωκα L. 6* (φ. 5). — *τοῦ καντζηλιέρι ποὺ ἐρεγιστράρισε τὴν γραφὴν τοῦ σενάτου διὰ τὸ σιτάρι L. 6* (βλ. πιὸ κάτω, σελ. 19).

ἀσφάλεια ὅλες τὶς περιπτώσεις διπλῶν καταγραφῶν. Μιὰ ἄλλη παρατήρηση ἀφορᾶ τὶς ἴδιες τὶς δαπάνες, οἱ ὁποῖες δὲν ἦταν πάντα τοῦ οἰκονόμου ποὺ τὶς κατέγραφε, ἀλλὰ ἀρκετὲς φορὲς τοῦ παλαιοῦ οἰκονόμου ἢ ἄλλων μοναχῶν ποὺ τοῦ εἶχαν παραδώσει κατάσταση χρεῶν ἢ ἐξόδων τους. Μετὰ τὴν ἐξόφληση, ὁ οἰκονόμος καταχώρισε καὶ αὐτοὺς τοὺς λογαριασμοὺς μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους[1]. Γενικά, τρεῖς ἑνότητες λογαριασμῶν σημειώνονται στὸ κατάστιχο: α) Ἔξοδα γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ μετοχιοῦ (τροφή, ρουχισμός, κατασκευὴ στασιδίων καὶ διαστύλων τοῦ ναοῦ, ζωγραφικὴ εἰκόνων, κατασκευὴ ἢ ἐπισκευὴ ἐπίπλων, πατητηρίου, ἐλαιοτριβείου, ἀγορὰ σπιτιῶν, οἰκοσκευῆς, γεωργικῶν ἐργαλείων, ζώων κ.ἄ.)· β) Κατάσταση τῶν χρεωφειλετῶν (στὴ μία σελίδα ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ χρεωφειλέτη μὲ τὸ χρέος του καὶ στὴν ἀντικρυστὴ σελίδα ἢ ὁλικὴ ἢ μερικὴ ἐξόφληση τοῦ χρέους· γ) Κατάσταση τῶν χρημάτων καὶ προϊόντων ποὺ ἀποστέλλονται ἀπὸ τὸ μετόχι τοῦ Στύλου στὸ μοναστήρι τῆς Πάτμου.

Στὶς διάφορες χρηματικές του συναλλαγὲς ὁ οἰκονόμος χρησιμοποιεῖ ποικίλα νομίσματα: τσεκίνια, δουκάτα, λίρες, γαζέτες, ὑπέρπυρα, σολδία, ἀκόμη καὶ ἄσπρα (ὅταν πρόκειται γιὰ προϊόντα πατμιακά). Συχνά, ὡστόσο, κάνει χρήση τῶν ὅρων *τορνέσια* καὶ *κατρίνια*, γιὰ νὰ δηλώσει γενικὰ τὰ χρήματα, εἴτε αὐτὰ εἶναι λίρες εἴτε δουκάτα εἴτε ὑπέρπυρα[2]. Μὲ βάση τὰ στοιχεῖα τοῦ καταστίχου, οἱ νομισματικὲς ἀντιστοιχίες ποὺ ἰσχύουν εἶναι οἱ ἀκόλουθες: 1 τσεκίνι ἰσοδυναμεῖ μὲ 103 ἢ 118 γαζέτες καὶ μία λίρα μὲ 2 $^1/_2$ περίπου ὑπέρπυρα ἢ μὲ 10 γαζέτες[3]. Ὡς πρὸς τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ μνημονεύονται ὁ *πῆχυς* ἢ *μπράτζο* γιὰ τὰ ὑφάσματα, ἡ *λίτρα* γιὰ τὸ μαλλί, τὸ λινάρι, τὸ μπαμπάκι, τὰ χαλκώματα, τὸ σαπούνι, τὸ λιβάνι, τὰ σκοινιά, τὸ ψάρι, τὸ τυρὶ κ.ἄ., τὸ *μουζούρι* γιὰ τὰ δημητριακά, τὶς ἐλιὲς καὶ τὸ ἁλάτι, τὸ *μίστατο* γιὰ τὸ κρασὶ καὶ τὸ λάδι, ὁ *μπῆγος* γιὰ τὰ στεφάνια τῶν βαρελιῶν, τὸ *γομάρι* γιὰ τὸν ἀσβέστη, τέλος, τὸ *κιλὸ* καὶ ἡ *ὀκὰ* στὶς περιπτώσεις ποὺ ὑπολογίζεται τὸ βάρος προϊόντων, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ τὴν Πάτμο[4]. Ἀξίζει, ἐπίσης, νὰ τονιστεῖ ὅτι συχνὲς εἶναι οἱ μνεῖες τῶν διαφόρων δοχείων ποὺ χρησιμοποι-

1. Βλ. φ. 8^v *(ἔξοδες ποὺ μου ἐμπατάρισεν ὁ παλαιὸς οἰκονόμος παπα κὺρ Νεκτάριος)*, φ. 21^v *(τοῦτοι ἔνε ποὺ ἐχρεοστοῦσαν τοῦ παλαιοῦ οἰκονόμου καὶ ἔδωκά του τα ἐγὼ ἐκεῖνου, να μοῦ τα χρεοστοῦσιν ἐμένα)*, φ. 40^v - 41 *(τοῦ Λεοντίου)*.

2. *ἔδωκά του ἀκόμη δουκάτα 2 καὶ κατρίνια L. 30* (φ. 6^v). — *καὶ τορνέσια μετριτὰ ὑπέρπυρα 57* (φ. 26^v). — *καὶ τορνέσια δουκάτα 2* (φ. 31^v).

3. Βλ. φ. 1: *λάδι μίστατα 12 πρὸς ὑπέρπυρα 11 τὸ μίστατο = L. 50 γαζ. 3.* — φ. 19: *πρὸς γαζέτες 118 τὸ τζεκίνι.* — *L. 85 $^1/_2$ κάμνουν ὑπέρπυρα 200.* — φ. 37: *πρὸς γαζέτες ἑκατον τρεῖς τὸ καθὲν τζεκίνι.* — φ. 42^v: *ἡ L. 57 κάμνουν ὑπέρπυρα 133 σολδία 19.*

4. † *ἐκράτουν ἀπὸ τὴν Πάτμον φασούλια κιλὰ 7 καὶ κουκκία κιλὰ 6 πρὸς ἄσπρα 40 τὸ καθὲν κιλὸν στένουν ἄσπρα 520.* — *καὶ τομάρια 45 πρὸς ἄσπρα 40 τὸ καθένα στένουν ἄσπρα 1800.* — *καὶ πετζία 12 πρὸς ἄσπρα 160 τὸ καθένα στένουν ἄσπρα 1920* (φ. 20^v).

οὔσαν γιὰ τὴ μέτρηση ἢ τὴν ἀποθήκευση τῶν ὑγρῶν (*βουτζί, μεζήνα, ἄφορα, ἀφορέτα*) καὶ τῶν δημητριακῶν (*μουζούρι*)[1].

Ἀπὸ τὶς μαρτυρίες τοῦ καταστίχου σχολιάζονται στὴν παρούσα ἐργασία ἐκεῖνες ποὺ ἀναφέρονται στὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ τὶς ἀμοιβὲς τῶν ἐργαζομένων[2]. Συγχρόνως, ἔγινε προσπάθεια νὰ συγκεντρωθοῦν σὲ ἑνότητες τὰ realia (προϊόντα, τρόφιμα, ροῦχα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, ζῶα, οἰκοσκευή, ὑλικὰ οἰκοδομῆς κ.ἄ.), τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται στὸ σημειωματάριο, μὲ τὴν ἀντίστοιχη τιμὴ κόστους ποὺ παραδίδεται γιὰ τὸ καθένα. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ βέβαιον εἶναι ὅτι βοηθοῦν στὴν ὅσο τὸ δυνατὸν ἀσφαλέστερη προσέγγιση τοῦ κόστους ζωῆς στὴ βενετοκρατούμενη Κρήτη τοῦ φθίνοντος 16ου αἰ.[3] Γιὰ τὴ διευκόλυνση, τέλος, τοῦ ἐρευνητῆ κρίθηκε σκόπιμη ἡ καταχώριση σὲ γλωσσάριο τῶν ὅρων, ἰδιωματικῶν λέξεων ἢ καὶ λέξεων ποὺ δὲν εἶναι σήμερα νοητές.

Α'. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΜΟΙΒΕΣ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ

Στὴν ἔκδοση τῶν σημειωμάτων μετατρέπεται τὸ βενετικὸ σὲ χριστιανικὸ ἔτος (γιὰ τοὺς μῆνες Ἰανουάριο καὶ Φεβρουάριο), ἐνῶ μὲ ὄρθιες ἀγκύλες δηλώνεται ἡ χρονολογία, ἡ ὁποία συνάγεται μὲ βάση τὴν προηγούμενη ἢ τὴν ἑπόμενη ἀναγραφή. Οἱ ἀμοιβὲς τῶν ἐργαζομένων κατὰ ἐπάγγελμα (ὅσες μποροῦν νὰ προσδιοριστοῦν) καταχωρίζονται σὲ πίνακα στὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου.

1. Βλ. πιὸ κάτω, σελ. 16, 22, 25 - 27.

2. Γιὰ τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὶς ἀμοιβὲς τῶν ἐργαζομένων στὴν Κρήτη κατὰ τὸν 14ο καὶ 15ο αἰ. βλ. ἀντίστοιχα: Elisabeth Santschi, *Contrats de travail et d'apprentissage en Crète vénitienne au XIVe siècle d'après quelques notaires*, Revue suisse d'histoire 19, 1 (1969), σελ. 34 - 73 καὶ Χρύσας Μαλτέζου, *Métiers et salaires en Crète vénitienne (XVe siècle)*, Mélanges en l'honneur de F. Thiriet (ὑπὸ ἔκδοση). Πρβλ., ἐπίσης, Ἀγγελικῆς Λάτου, *Quelques observations sur l'économie et la société de Crète vénitienne (ca. 1270 - ca. 1305)*, Bisanzio e l'Italia, Raccolta di studi in memoria di Agostino Pertusi, Μιλάνο 1982, σελ. 190.

3. Εἰδικὰ γιὰ τὴν τιμὴ τοῦ σιταριοῦ στὴ Ρωμανία ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 14ου ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 15ου αἰ. βλ. Ἐλισάβετ Ζαχαριάδου, *Prix et marchés des céréales en Romanie (1343 - 1405)*, Nuova Rivista Storica 61 (1977), σελ. 291 - 306. Βλ., ἐπίσης, τῆς ἴδιας, *Trade and Crusade. Venetian Crete and the Emirates of Mentesche and Aydin (1300 - 1405)*, Βενετία 1983, σελ. 163 - 173 (τιμὲς σιταριοῦ, κρασιοῦ, ζώων, ὑφασμάτων, σαπουνιοῦ κ.ἄ.). Γιὰ τὸ κόστος διαφόρων ἐμπορευμάτων κατὰ τὸν 16ο αἰ. βλ. τὸ σημειωματάριο τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου (ἔκδ. Μ. Ι. Μανούσακα, *Αὐτόγραφον τεῦχος χρονικῶν σημειωμάτων καὶ δοσοληψιῶν (1578 - 1588) τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου*, Θησαυρίσματα 9 (1972), σελ. 7 - 67) καὶ Ρένας Βλαχάκη, *Καταγραφὴ ἐξόδων γιὰ ἀγορὰ καὶ μεταφορὰ ἐμπορευμάτων ἀπὸ τὴ Βενετία στὰ Χανιὰ (1595)*, Θησαυρίσματα 17 (1980), σελ. 307 - 316.

Γιατρός, ὀδοντογιατρός, σπετζέρης

Ὁ γιατρὸς[1] καὶ ὁ ὀδοντογιατρὸς[2] μνημονεύονται ἀπὸ μία φορὰ ὁ καθένας στὸ κατάστιχο καὶ ἀμείβονται γιὰ τὶς ὑπηρεσίες τους μὲ μία λίρα. Φάρμακα (*ἀτζάλη*), ἀλλὰ καὶ διάφορα ἀρωματικὰ χόρτα καὶ μπαχαρικά, ἀγοράζονται ἀπὸ τὸ *σπετζαρίον* καὶ τὸν *σπετζέρη*· ὁ τελευταῖος ἐκτελοῦσε συχνὰ χρέη γιατροῦ.

φ. 11 *1596, Μαΐου 14*

— *ἐκεινοῦ ποὺ ἐκαθάρισε τὰ δόντιά μου* *L. 1*

φ. 40ᵛ [1599]

— *τοῦ ἰατροῦ* *L. 1*

— *τοῦ σπετζέρι* *L. 1*

— *εἰς τὸ σπετζαρίον* *L. 5*

1600 (βεν. ἔ. 1599), *Ἰανουαρίου 26*

— *ἔδωκα τοῦ σπετζέρι* *ὑπ. 30*

— *τοῦ σπετζέρι εἰς τὸ ἀτζάλη τὸ γιατρικὸν* *L. 7 1/2*

— *τοῦ σπετζέρι* *L. 2*

Ράφτης

Οἱ μνεῖες χρηματικῶν ποσῶν ποὺ διατίθενται στὴν ἀγορὰ ρούχων καὶ σὲ ραπτικὰ εἶναι συχνὲς στὸ κατάστιχο. Τὶς περισσότερες, ὅμως, φορὲς ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ράφτη δὲν εἶναι εὔκολο νὰ προσδιοριστεῖ μὲ ἀκρίβεια, γιατὶ εἴτε τὸ ποσὸ ποὺ πληρώνεται στὰ ραπτικὰ καταχωρίζεται μαζὶ μὲ τὰ ποσὰ ποὺ καταβάλλονται γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν ρούχων, τῶν κλωστῶν, τῶν κουμπιῶν κλπ. εἴτε, πάλι, γιατὶ ἡ ποσότητα τῶν ρούχων ποὺ ράβονται δὲν δηλώνεται (λ.χ. *ραπτικὰ εἰς τὰ ποκάμισα* ἢ *ραπτικὰ εἰς τὰ καλτζόνια*). Ὁ ράφτης, πάντως, τοῦ μετοχιοῦ, ὁ Διονύσιος Πολυδουκατάς, εἰδικευμένος, ὅπως φαίνεται, στὴ ραπτικὴ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἱερωμένων, ἀμείβεται μὲ ἀξιόλογα ποσὰ ποὺ φτάνουν ὡς τὰ πέντε χρυσὰ δουκάτα. Ἔραβε ράσα, μαντόρασα, χοντρόρασα, κοντό-

1. Ὁ ἄρρωστος (ἢ ἀνήμπορος λόγω ἡλικίας) ποὺ χρειάστηκε τὴ βοήθεια τοῦ γιατροῦ ἦταν ὁ παπὰς κὺρ Μακάριος. Στὴν ἀναγραφὴ τῶν δικῶν του δαπανῶν περιλαμβάνεται τόσο ἡ πληρωμὴ τοῦ γιατροῦ καὶ τοῦ σπετζέρη ὅσο καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ταφῆς του (λ. 8). Γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἰατρικῆς στὴν Κρήτη κατὰ τὸν 14ο αἰ. βλ. Elisabeth Santschi, *Médecine et justice en Crète vénitienne au XIVe siècle*, Θησαυρίσματα 8 (1971), σελ. 17 - 48.

2. Οἱ ὀδοντογιατροὶ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ τὸν καθαρισμὸ τῶν δοντιῶν διάφορα καταπισσώματα (βουλλώματα), μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ κερὶ (Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός*, τόμ. Γ', Ἀθήνα 1957, σελ. 26).

ρασα, ἀμπάδες, πουκάμισα, βράκες, καλτζόνια, σωφόρια, ξωφόρια, ζιπόνια καὶ ποδιές. Δὲν εἶναι βέβαιο, ἂν ἦταν ὁ ἴδιος ποὺ ἔφτιαχνε τὶς σκούφιες, τὰ καμηλαύκια καὶ τὰ σοκαμήλαυκα ἢ ἂν τὰ τελευταῖα τὰ ἔραβαν εἰδικοὶ καπελλάδες καὶ σκουφάδες. Ὁ Πολυδουκατὰς ἐξυπηρετοῦσε τὸ μετόχι, ἀγοράζοντας τὰ ροῦχα ποὺ χρειάζονταν οἱ μοναχοί, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐξοφλοῦσαν ἄλλοτε μὲ χρήματα καὶ ἄλλοτε πληρώνοντας τὸ ἀντίτιμο σὲ σιτάρι, κουκκιὰ καὶ τυρί.

φ. 10ᵛ	*1596, Μαΐου 4*		
	— *ραπτικὰ εἰς τα καλτζόνια*	*L. 1*	
φ. 11	*1596, Μαΐου 7*		
	— *φτιαστικὰ εἰς τὰ καλτζόνια*	*L. --*	*γαζ. 5*
φ. 12ᵛ	*1596,* [Ὀκτώβριος ἢ Νοέμβριος]		
	— *εἰς μίαν πίχην κοντάδια διὰ ποδίαν*		*γαζ. 7*
	— *εἰς μαντόρασον πίχες 15*	*L. 25*	*γαζ. 6*
	— *εἰς μετάξι, κορδόνι καὶ κομπία τῆς καμιλῆς*	*L. 5*	
	— *καὶ ραπτικὰ*	*L. 4*	*γαζ. 3*
φ. 14	[1596]		
	τοῦ Πολυδουκατὰ εἰς μαντόρασον πίχες 2 1/2 καὶ ραπτικὰ εἰς ἄλα ρούχα καὶ κλωσταῖς καὶ μπουκασὶ καὶ μετάξι	*L. 47*	
	— *ραπτικὰ τοῦ μικροῦ τοῦ διάκου*	*L. 2*	*γαζ. 2*
φ. 15	[1596]		
	— *εἰς ποκάμισα πέντε καὶ βράκες τέσερις ραπτικὰ*	*L. 10*	
φ. 6ᵛ	[1597], *Ἰουλίου 29*[1]		
	— *ἔδωκα ἀκόμη τοῦ Πολυδουκατὰ καὶ κατρίνια*	*δουκ. 4* *L. 11 1/2*	
	[1597], *Αὐγούστου 12*		
	— *ἀκόμη ἔδωκα του Πολυδουκατὰ*	*δουκ. 1*	
	[1597], *Αὐγούστου 13*		
	— *ἔδωκά του ἀκόμη ἕτερα*	*δουκ. 5*	
	† *ἔδωκα τοῦ* || *Διονυσίου* || *Πολυδουκατὰ κουκκία μουζούρια 2 καὶ σιτάρι μουζούρια 2 καὶ καὶ τυρὶ κομμάτι ἕνα λίτρες δ, διὰ νὰ ἀγοράσῃ μαντόρασα νὰ μᾶς κάμῃ ρούχα*	*δουκ. 4*	

1. Τὰ σημειώματα στὸ φ. 6ᵛ ἔχουν διαγραφεῖ μὲ μία πλάγια γραμμή.

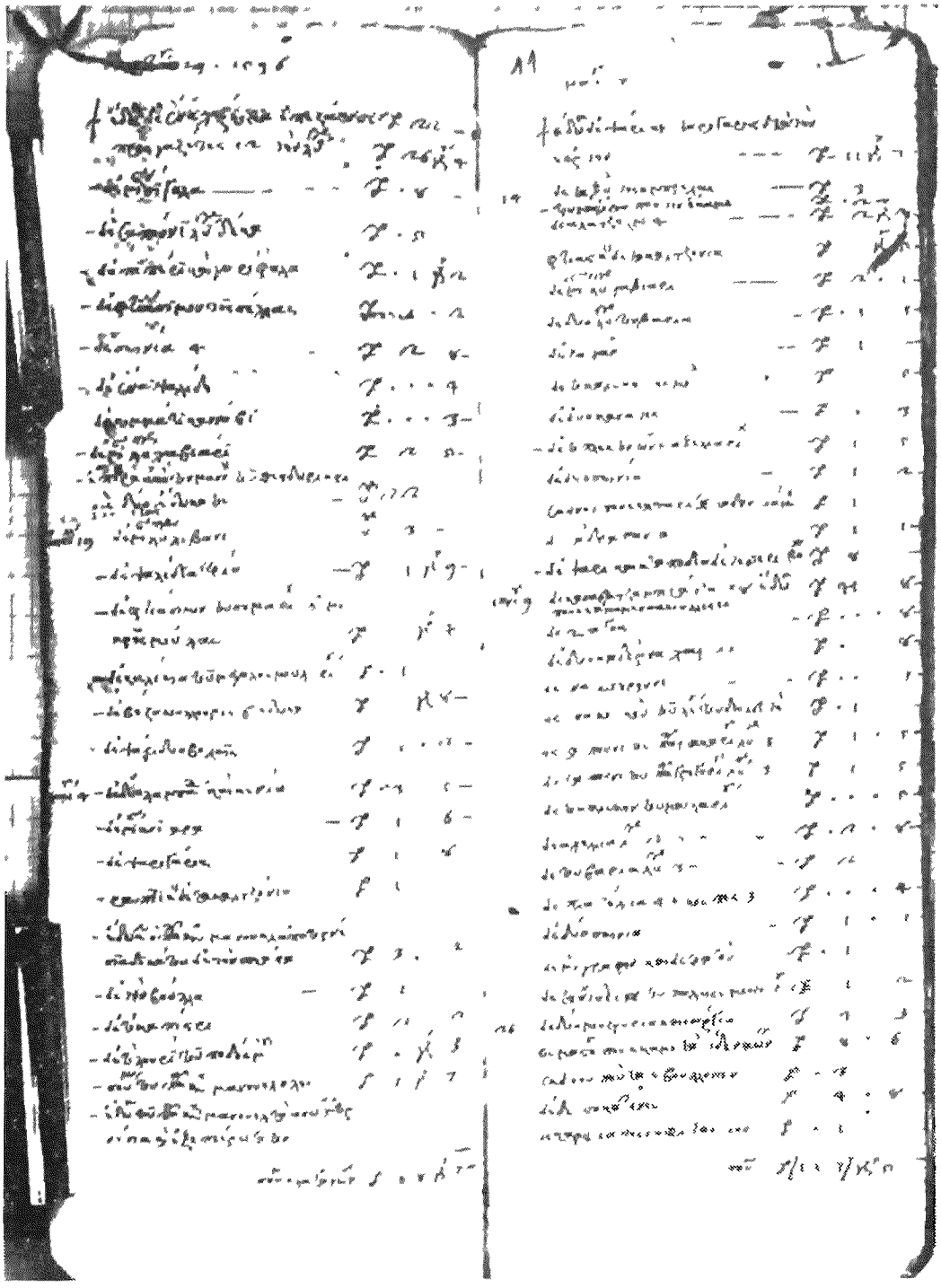

Τὸ κατάστιχο τοῦ Στύλου (φ. 10ᵛ - 11)

— *ἀκόμη ἔδωκά του σιτάρι μουζούρια 5 καὶ τυρὶ λίτρες 11 1/4*
— *ἔδωκα τοῦ κάτωθεν δασκάλου* [Ἰωάννη Ντελούσα] *διὰ τὸν Πολυδουκατὰν* *γαζ. 18*
— *ἔδωκα τοῦ ἄνωθεν εἰς δύο βολαῖς* *δουκ. 8*
— *ἔδωκα τοῦ ἄνωθεν κατρίνια* *L. 11 1/2*
— *ἀκόμη ἔδωκά του* *δουκ. χρυσὰ 5*
καὶ *L. 4*
— *ἀκόμη ἔδωκά του κατρίνια* *L. 100*
— *ἔδωκά του ἀκόμη* *δουκ. 2*
καὶ κατρίνια *L. 30*

φ. 19ν [1597]

— *καματικὰ εἰς τρεῖς σκούφες ἔδωκα* *γαζ. 15*

φ. 20 [1598]

— *εἰς ράσον διὰ ποκάμισα δικά του* [τοῦ Καλλιστράτου] *L. 11* *γαζ. 9*
— *τοῦ Πολυδουκατὰ εἰς ραπτικά του* *ὑπ. 14*
— *εἰς ἀμπὰ πίχες 4* *ὑπ. 16*
— *εἰς τὸ ράσον τοῦ παπᾶ* *ὑπ. 36*
— *καὶ ραπτικὰ* *ὑπ. 5*
— *εἰς τὸ ποκάμησον* *ὑπ. 12*
— *εἰς τὸ σοφύρι καὶ ξοφόρη τὸ μαντόρασον πίχες 21 1/2 διὰ* *ὑπ. 90*
σιράδια, μετάξη καὶ κομπία καὶ *ὑπ. 23*
μπουκασὶ *ὑπ. 19*
ραπτικὰ
— *εἰς τὸ καμηλαύκην* *ὑπ. 17*
— *τὸ μανδὴ πίχες 17* *ὑπ. 72*
— *ἔξοδές του ὅλαις* *ὑπ. 16*
καὶ ραπτικὰ *ὑπ. 27*
— *εἰς τὸ χοντρόρασον* *ὑπ. 35*
— *εἰς δύο σοκαμίλαυκα* *ὑπ. 6*
— *εἰς ράσον διὰ ποκάμισα πίχες 31 1/2* *ὑπ. 78 1/2*
ἔδωκα
— *τὰ ράσα του τὰ μαύρα πίχες 23* *ὑπ. 89*
— *σιράδια, κομπία καὶ κλωσταῖς* *ὑπ. 6*
— *καὶ ραπτικὰ* *ὑπ. 12*
— *ραπτικὰ εἰς δύο βράκαις* *ὑπ. 5*

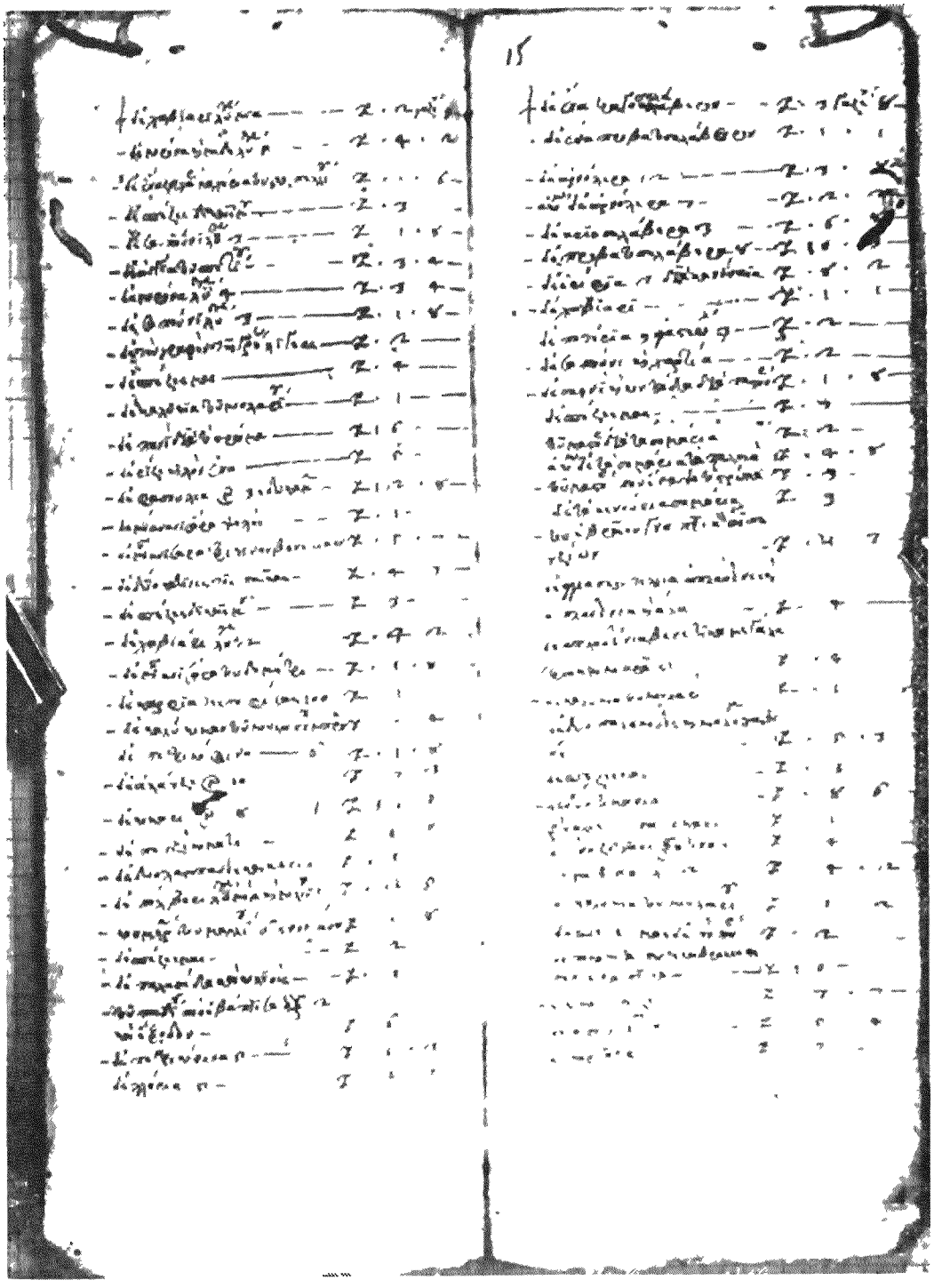

Τὸ κατάστιχο τοῦ Στύλου (φ. 14ᵛ - 15)

φ. 40ν	[1599]		
	— *τοῦ Πολυδουκατὰ εἰς ραπτικὰ*	*ὑπ. 38*	
	1600 (βεν. ἔ. 1599), *Ἰανουαρίου 26*		
	— *ραπτικὰ εἰς τὰ ποκάμισά του* [τοῦ Λεοντίου]	*L. 7*	*γαζ.* [.]
φ. 41	[1601]		
	— *εἰς ἕνα ράσον*	*ὑπ. 21*	
	— *εἰς πανὶ λινὸν διὰ ποκάμισα*	*ὑπ. 30*	
	— *εἰς τὰ ραπτικὰ τῶν ποκαμίσων*	*ὑπ. 7 1/2*	
	— *εἰς ἀμπὰν πίχες 6*	*ὑπ. 24*	
	— *ραπτικὰ εἰς τὸν ἀμπὰ*	*ὑπ. 4*	
	— *εἰς δύο ποκάμισα παλαιὰ*	*ὑπ. 3*	
	— *τὸ σοφόρι τὸ μαντόρασον πίχες 9*	*ὑπ. 19 1/2*	
	— *καὶ τὸ ξοφόρι πίχες 10*	*ὑπ. 49*	
	μπουκασί, σιράδια, κομπία καὶ μετάξη ὅλα	*ὑπ. 18*	
	— *καὶ ραπτικὰ*	*ὑπ. 15*	
	— *εἰς τὸ καμηλαύκι*	*ὑπ. 16*	
	καὶ εἰς τὸ κοντόρασον ἔξοδες καὶ ραπτικὰ	*ὑπ. 6*	
	— *εἰς τὴν ρασὲν ποὺ ἐπῆρεν* [ὁ Λεόντιος] *ἔδωκα τοῦ Μανοῦ*	*ὑπ. 24*	
	— *εἰς δύο σοκαμίλαυκα*	*ὑπ. 6*	
	— *εἰς τὸ πανὶ ποὺ ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν πατὰ Νεόφυτον πίχες 13 πρὸς γαζέτες 6 τὴν πίχην ἔδωκά του*		*γαζ. 78*
	— *εἰς ράσον διὰ ποκάμισα πίχες 31 1/2*	*ὑπ. 78 1/2*	
	— *εἰς τὰ ράσα του* [τοῦ Λεοντίου] *τὰ μαύρα πίχες 21*	*ὑπ. 82*	
	— *σιράδια, κομπία καὶ κλωσταῖς*	*ὑπ. 5*	
	— *ραπτικὰ*	*ὑπ. 11*	
	— *εἰς δύο βράκαις ραπτικὰ*	*ὑπ. 4*	*σολδ. 2*
	— *εἰς τὸ ζηπόνι σπέζες καὶ ραπτικὰ*	*ὑπ. 4*	

Κτίστης

Ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες εἶναι οἱ μαρτυρίες ποὺ ἀναφέρονται στὰ μεροκάματα τοῦ κτίστη, καθὼς καὶ στὸ εἶδος, τὴν ποσότητα καὶ τὸ κόστος τῶν ὑλικῶν, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὸ κτίσιμο, τὸ ἀσβέστωμα, καὶ τὴν κατασκευὴ δαπέδου. Ὁ μαστρο-Τομαζὴς καὶ ὁ γιός του Μπερναρδὴς γιὰ τὸ

ἀσβέστωμα τῆς καμερέτας τοῦ Στύλου καὶ τὸ κτίσιμο στὴ Γούβα τοῦ Παλαιοκάστρου[1] δούλεψαν ἑπτὰ ἡμέρες ὁ ἕνας καὶ τέσσερεις ὁ ἄλλος καὶ ἔλαβαν συνολικὰ 66 ὑπέρπυρα. Γιὰ τὴν κατασκευὴ τριῶν μύλων χρησιμοποιήθηκαν 31 πέτρες ἀξίας 197 $^1/_2$ ὑπερπύρων καὶ 5 τάβλες ἀξίας 55 ὑπερπύρων. Γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ μαστόρου καὶ τὴν προμήθεια καρφιῶν ὁ οἰκονόμος ἔδωσε 7 ὑπέρπυρα. Ὁ μάστορας ποὺ ἔφτιαξε τὸν πάτο τοῦ μαγαζὲ χρειάστηκε ἐννέα τάβλες ἀξίας 108 ὑπερπύρων καὶ 550 καρφιὰ ἀξίας 16 ὑπερπύρων· δούλεψε ἕξη ἡμέρες καὶ πῆρε γιὰ τὸν κόπο του 30 ὑπέρπυρα. Γιὰ τὸ χαλίκωμα τοῦ πάτου ὁ κτίστης χρησιμοποίησε τέσσερα γομάρια ἀσβέστη καὶ ἔλαβε ὡς ἀμοιβὴ 8 ὑπέρπυρα. Οἱ πέτρες γιὰ τὸ κτίσιμο τοῦ καμπαναριοῦ στοίχισαν 34 $^1/_2$ ὑπέρπυρα καὶ ἡ καμπάνα 144 ὑπέρπυρα. Οἱ τρεῖς κτίστες ποὺ δούλεψαν 15 ἡμέρες γιὰ τὸ κτίσιμο πῆραν συνολικὰ 52 $^1/_2$ ὑπέρπυρα. Ὁ ναῦλος γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν πετρῶν κόστισε 5 $^1/_2$ ὑπέρπυρα.

φ. 5^v *1596, Ἀπριλίου 22*

† *ἔκαμεν ὁ μαστρο-Τομαζής, ὅταν ἀσβεστόναμε τὴν καμερέταν τοῦ Στύλου ἡμέραις 4*

— *καὶ ὁ υἱός του ὁ Μπερναρδὴς ἡμέραις 4*

— *ὅταν ἐκτήσασι στὴν Γούβα τοῦ Παλαιοκάστρου, ἔκαμεν ἡμέραις 3*

— *ἔδωκά τονε πλερωμὴν* ὑπ. 66

φ. 2 [1599]

† *ἐδώκαμεν εἰς πέτραις ποὺ ἐκάμαμε τὴς δύο μύλους εἰς κομμάτια 20* ὑπ. 120

— *ἀκόμη διὰ τὸν ἄλον μύλον πέτραις κομμάτια ἕνδεκα* ὑπ. 77 $^1/_2$

— *εἰς ταύλες πέντε διὰ ἄνκλες* ὑπ. 55

— *εἰς καρφία καὶ τοῦ μαστόρου* ὑπ. 7

ὑπ. 259 $^1/_2$

φ. 39^v [1599]

† *ἔδωκα εἰς ταύλες ὀκτῶ διὰ τὸν μαγαζὲ κάτω εἰς τὸν πάτον του ταὶς ὁποῖαις ἐπίραμεν ἀπὸ τὸν Ἀν-* ὑπ. 96

1 Γιὰ τὸ Παλαιόκαστρο (ἐπ. Ἀποκορώνου) βλ. G. G e r o l a, *Monumenti veneti nell'isola di Creta*, τόμ. Α', μέρ. β'. Βενετία 1906, σελ. 549 - 559 καὶ Σ τ. Σ π α ν ά κ η, *Κρήτη*, τόμ. Β' (Δυτικὴ Κρήτη), Ἡράκλειο χ.χ., σελ. 64 - 70. Γιὰ τὴν ἱστορία τῆς περιοχῆς βλ. Κ. Δ ο υ ν ά κ η, *Ἱστορία τοῦ Ἀποκορώνου*, Κρητικὴ Ἑστία, τεῦχος 171, Ἰούνιος 1967, σελ. 241 κέ. Ἡ Γούβα πιθανότατα ἦταν τοποθεσία.

τώνι τὸν Σκούφον πρὸς ὑπέρπυρα 12
τὴν καθὲν ταύλα, ἀκόμη ταύλα μία ὑπ. *12*
— εἰς καρφία 550 ὑπ. *16*
— Καὶ τοῦ μαστόρου εἰς ἡμέραις 6 ὑπ. *39*
ὑπ. *154*
— Καὶ τοῦ μαστόρου τοῦ κτίστη ποὺ τὸ ἐχαλικολόγησε ὑπ. *8*
— καὶ εἰς ἀσβέστην γομάρια 4 ὑπ. *24*
— ἔδωκα εἰς τὴν καμπάνα ποὺ ἐπῆρα ὑπ. *141*
— εἰς ταῖς πέτραις τοῦ καμπαναρίου ὑπ. *34 1/2*
καὶ εἰς ναύλα τῶν πετρῶν ὑπ. *5 1/2*
— ἐκάμασιν καὶ οἱ τρεῖς μαστόροι ποὺ τὸ ἐκτίσασι τὸ καμπαναρίον ἡμέραις 15 ἐπήρασιν ὑτ. *52 1/2*

Τεχνίτης εἰδικευμένος στὴν κατασκευὴ ἐλαιοτριβείου καὶ πατητηρίου

Ὁ μάστορας ποὺ ἀνέλαβε τὴν κατασκευὴ μαγγάνων γιὰ τὸ ἐλαιοτριβεῖο καὶ τὸ πατητήρι ἐργάσθηκε 8 ἡμέρες καὶ πῆρε ὡς ἀμοιβὴ 48 ὑπέρπυρα. Ὁ τεχνίτης ποὺ ἔφτιαξε τὶς ἄφορες καὶ τὰ βρασκιὰ τοῦ ἐλαιοτριβείου πῆρε 33 ὑπέρπυρα καὶ 16 σολδία, ἐνῶ ὁ Στεφανὴς Ἀσπρέ, ἀπὸ τὸ χωριὸ Πομόνια, γιὰ τὴν κατασκευὴ 17 σφυριδίων (πρὸς 2 1/2 ὑπέρπυρα τὸ ἕνα) πῆρε προκαταβολικὰ 3 ὑπέρπυρα καὶ 3 σολδία, καὶ τὸ ὑπόλοιπο ὀφειλόμενο ποσὸ σὲ μιγάδι καὶ σιτάρι.

φ. 10 *1597* (βεν. ἔ. 1596), *Ἰανουαρίου 5*[1]

† ἔδωκα τοῦ Στεφανὶ Ἀσπρὲ μιγάδι μουζούρια 3 διὰ ὑπέρπυρα 39, ἀκόμη ἕτερα ὑπέρπυρα 3 σολδία 3, σούμα ὅλα διὰ νὰ μᾶς κάμει σφιρίδια 17 πρὸς ὑπέρπυρα 2 1/2 τὸ καθένα ὑπ. *42 1/2*
— ἔδωκά του καὶ σιτάρι μουζούρι ἕνα διὰ ὑπέρπυρα 17 νὰ μᾶς φέρει τὰ τορνέσια. ἔφερεν ὁ μαστρο Στεφανὶς σφιρίδια 13

1. Ἡ σχετικὴ μὲ τὰ ἔξοδα κατασκευῆς σφυριδίων ἀναγραφὴ ἔχει καταχωριστεῖ δύο φορές. Ἡ πρώτη, προφανῶς λανθασμένη, ἔχει διαγραφεῖ μὲ δύο πλάγιες γραμμές. Σ' αὐτὴν μνημονεύεται, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Στεφανή, καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ τῶν δύο μαστόρων (*ἀπὸ τα Πεμόνι*).

φ. 8ν [1598]

— *εἰς φτιάσιμον τῶν ἀφόρων καὶ τῶν βρασκίων τοῦ λετριβίου* *ὑπ. 33 σολδ. 16*

φ. 40 [1599]

† *ἔδωκα εἰς τὰ ξύλα τῶν μαγγάνων ἀγορὰν* *ὑπ.* [1]*30*[1]

— *ἔκαμε καὶ ὁ μάστορας ἡμέραις 8 ἐπήρεν* *ὑπ. 48*

— *καὶ σπέζες του* *ὑπ. 24*

— *ἔδωκα εἰς τὸ ἄλλο ζευγάρι τὰ σταφιλομάγγανα ποὺ ἐπήρα ἀπὸ τὸν Μανὸν Καλλονὰν* *ὑπ. 60*

Μαραγκὸς

Τὰ στοιχεῖα τοῦ καταστίχου ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἀμοιβὴ τοῦ μαραγκοῦ εἶναι συγκεκριμένα. Ἔτσι, γιὰ νὰ φτιάξει δύο ἀρμάρια, τρεῖς παγκέτες, μιὰ πόρτα, ἕνα τραπέζι καὶ ἕνα κρεβάτι, ὁ μαραγκὸς πῆρε ὡς ἀμοιβὴ 180 ὑπέρπυρα. Τὸ ξύλο ποὺ χρειάστηκε γιὰ τὴν κατασκευή τους (22 τάβλες) κόστισε 242 ὑπέρπυρα, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ὑλικὰ 61 ὑπέρπυρα. Ὁ μάστορας, πάλι, ποὺ ἔφτιαξε τὰ στασίδια τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔκανε κι ἄλλα μαστορέματα στὴν πόρτα, τὸ παράθυρο καὶ τὸ βημόθυρο, ἔλαβε ὡς ἀμοιβὴ γιὰ ἐργασία εἰκοσιδύο ἡμερῶν 132 ὑπέρπυρα. Τὰ ὑλικὰ (29 τάβλες, 1000 καρφιά, μάσκολα, κρικελλάκια, τζαβρούνια, ψαρόκολλα κ.ἄ.), κόστισαν περίπου 127 λίρες. Ὁ ναῦλος γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ξύλων στοίχισε 4 λίρες. Τέλος, γιὰ τὴν κατασκευὴ τῆς πόρτας καὶ τοῦ παραθύρου στὸ σπίτι τοῦ Παλαιοκάστρου δαπανήθηκε γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν ὑλικῶν ($3\,^1/_2$ τάβλες, μάσκολα καὶ καρφιὰ) τὸ ποσὸ τῶν 51 ὑπερπύρων καὶ γιὰ τὴν ἀμοιβὴ τοῦ μαστόρου τὸ ποσὸ τῶν 22 ὑπερπύρων.

φ. 5ν-6 [1597]

† *εἰς ταύλες 22 ποὺ ἔκαμεν ἀρμάρια 2, παγκέταις 3, πόρτα 1, τράπεζαν 1 καὶ εἰς τὸν κρέβατον* *ὑπ. 242*

— *εἰς καρφία, πορταδέλες καὶ τζεντερόλες* *ὑπ. 25*

— *εἰς δύο κατίνες τῆς μπαγκας* *ὑπ. 10*

† *εἰς μῆλα τῶν αρμαρίων* *ὑπ. 5*

— *εἰς μάσκολα* *ὑπ. 10*

— *εἰς τρία μουράλια διὰ τὴν τράπεζαν* *ὑπ. 11*

— *καματικὰ τοῦ μαστόρου* *ὑπ. 180*

1. Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς εἶναι δυσανάγνωστος.

φ. 39ν [1599]

† *ἔδωκα εἰς ταύλες 20 ποὺ ἐπήρα νὰ κάμω τὰ στασίδια τῆς ἐκκλησίας* ὑπ. 68 γαζ. 3
— *καὶ εἰς ναύλον νὰ ταῖς φέρω* L. 4
— *Καὶ εἰς δύο τζαβρούνια διὰ τὰ διάστελα* L. 5 γαζ. $^1/_2$
— *εἰς καρφία 500 τῆς σοφίτας* L. 5
— *εἰς ρίζες τῶν στασιδίων 30* L. $1\,^1/_2$
— *ἀκόμη εἰς ταύλες 9* L. 31
— *εἰς καρφία τῆς σοφίτας 500* L. 5
— *εἰς καρφία τζαβρουνάρικα καὶ τζεντορόλες καὶ ψαρόκολλα* L. 2
— *εἰς μάσκολα τῆς πόρτας καὶ τοῦ παραθυρίου καὶ σεραδόρου τῆς πόρτας καὶ εἰς τὸ σίδερον τοῦ βημοθύρου καὶ κρικελλάκια* L. 9
— *ὁ μάστορας ἔκαμε ἡμέραις 22 ἐπῆρεν* ὑπ. 132

φ. 40 [1599]

— *εἰς τὸ σπήτην τοῦ Παλαιοκάστρου εἰς ταύλες τρεῖς ἥμισυ ποὺ ἐκάμασι τὴν πόρτα καὶ τὸ παραθύρι* ὑπ. 28
— *εἰς τὰ μάσκολα* ὑπ. 18
— *εἰς καρφία* ὑπ. 5
— *τοῦ μαστόρου* ὑπ. 22

Χαλκιὰς

Ἀπὸ 1 ὡς 6 λίρες ὑπολογίζονται τὰ καματικὰ τοῦ χαλκιᾶ, ὁ ὁποῖος κατασκευάζει (ἢ ἐπισκευάζει) *σφίνες, κιαβέτες καὶ κατζούνους.*

φ. 12 *1596, Σεπτεμβρίου 28*

— *τοῦ χαλκέως* L. 2

φ. 12ν *1596,* [Ὀκτώβριος ἢ Νοέμβριος]

— *εἰς τὸν χαλκέα διὰ τοὺς κατζούνους* L. 1 γαζ. 5
— *τοῦ χαλκέως* L. 1 γαζ. 1

φ. 8ν [1598]

— *εἰς σίδερον L. 27 ποὺ ἔκαμε* [ὁ Νεκτάριος] *σφίνες καὶ κιαβέτες* ὑπ. 27
— *καὶ καματικὰ τοῦ χαλκέως* ὑπ. 16

φ. 9 [1598]

— *τοῦ χαλκία* L. 3 γαζ. 8

φ. 9ν [1598]
— *τοῦ χαλκία* *L. 3 γαζ. 8 σολδ. 5*

Σαμαράς, σελλάς, χαλιναράς

Ἡ ἀμοιβὴ τῶν μαστόρων ποὺ κατασκευάζουν ἢ ἐπισκευάζουν σαμάρια, σέλλες, χαλινάρια, στρωσίδια καὶ ἄλλα ἐξαρτήματα γιὰ τὴν προφύλαξη τῶν ζώων ἢ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν κατόχων τους κυμαίνεται ἀπὸ 2 γαζέτες ὡς 9 λίρες.

φ. 10ν *1596, Μαρτίου 29*
— *εἰς φτιάσιμον τῆς σέλλας* *L. — γαζ. 2*
1596, Ἀπριλλίου 19
— *εἰς φτιάσιμον τοῦ σομαρίου τῆς μικρῆς μούλας* *L. — γαζ. 4*
φ. 12 *1596, Αὔγουστος*
— *τοῦ μαστόρου νὰ κάμει πετουράλε, πιστίαν καὶ σκαλόλουρα* *L. 8*
φ. 15 [1596]
— *τοῦ μαστόρου διὰ τὰ σομάρια* *L. 2*
— *ἀκόμη εἰς τὰ σομάρια τὰ παλαιὰ* *L. 4 γαζ. 8*
— *εἰς τὰ κενούρια σομάρια* *L. 9*
— *φτιαστικὰ εἰς ἕνα σομάρι* *L. 1*
φ. 15ν [1596]
— *καματικὰ εἰς δύο στροσίδια* *L. 2*
φ. 9ν [1598]
— *εἰς ἕνα στροσίδι τῆς ψαρῆς μούλας* *L. 2 γαζ. 5 σολδ. 4*
— *εἰς καρφία καὶ πρόκες καὶ εἰς τὸ κάρφωμάν του* *L. — γαζ. 7 σολδ. 3*
— *εἰς τὸ στροσίδι τῆς Ζεϊταΐς* *L. 2 γαζ. 5 σολδ. 6*
— *εἰς τὸ κάρφωμάν του* *L. — γαζ. 7*

Ἄλλοι τεχνίτες καὶ δουλευτάδες

Στὸ κατάστιχο μνημονεύονται διάφοροι τεχνίτες μὲ καταμερισμένες εἰδικότητες: ὁ μαστρο-Σταμάτης Σκορδᾶς ποὺ ἔφτιαξε τὸ ἀδράχτι καὶ τοὺς μύλους, ὁ στρωματάς, ὁ ὀμπρελλάς, ὁ πελέκαπας, ἕνας Ἑβραῖος βυρσοδέψης (*γναφέος*) [1], ὁ βουτζὰς Ἰωάννης Κολιτζάνης, ὁ μάστορας ποὺ ἔκανε τὰ μουζούρια καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὰ ἐβούλλωσε.

1. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἐνασχόληση τῶν Ἑβραίων τῆς Κρήτης μὲ τὴν ἐπεξεργασία καὶ τὸ ἐμπόριο δερμάτων (πρβλ. Ζ α χ α ρ ι ά δ ο υ, *Trade and Crusade*, σελ. 166 καὶ σημ. 704).

Σημειώνονται, επίσης, οί πληρωμὲς τῶν δουλευτάδων[1] ποὺ βοήθησαν στὶς ἐργασίες τοῦ τρύγου καὶ ἡ ἀμοιβὴ ἐκείνου ποὺ κοπάνισε τὸ λινάρι[2], ἐνῶ παραλείπονται, πιθανότατα ἀπὸ παραδρομή, τὰ ἀντίστοιχα ποσὰ ἀμοιβῆς τῶν γυναικῶν ποὺ ἔξαναν τὸ μαλλί, ὅπως καὶ τῶν ἐργατῶν ποὺ μάζεψαν τὸ μπαμπάκι καὶ τὶς ἐλιές. Ἀναγράφονται, τέλος, τὰ ἡμερομίσθια διαφόρων μαστόρων (χωρὶς ὅμως νὰ δηλώνεται ἡ ειδικότητα ἢ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας ποὺ ἔκαναν), καθὼς καὶ δουλευτάδων ποὺ ἔλαβαν ὡς δάνεια εἴτε προϊόντα εἴτε χρηματικὰ ποσὰ ἔναντι ἐργασίας, τὴν ὁποία ὄφειλαν νὰ προσφέρουν στὸ μετόχι.

φ. 23ν	[1596], *Μαρτίου 31*		
	— *ἔδωκα τοῦ Ἀντωνίου Κλαπατζαρᾶ, τοῦ Σφατὶ τοῦ ἀδελφοῦ, δουκάτο ἕνα νὰ μὰς δουλεύει*	*δουκ.*	*1*
φ. 11	*1596, Μαΐου 7*		
	— *εἰς τὰ ξύλα τῆς ὀμπρέλας*	*L.*	*3 γαζ. 1*
	— *τοῦ μαστόρου ποὺ τὴν ἔκαμε*	*L.*	*2*
φ. 11	*1596, Ἰουνίου 9*		
	— *εἰς τὰ σίδερα τοῦ παλαιοῦ μουζουρίου*	*L.*	*1 γαζ. 2*
	1596, Ἰουνίου 26		
	— *εἰς δύο μουζούρια καινούργια*	*L.*	*4 γαζ. 3*
	— *τοῦ μαστόρου ποὺ ἔκαμε τὰ σίδερα των*	*L.*	*8 γαζ. 6*
	— *ἐκείνου ποὺ τὰ ἐβούλλοσεν*	*L.*	*3*
φ. 12	*1596, Αὔγουστος*		
	— *τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐκοπάνισε τὸ λινάρι*	*L.*	*1 γαζ. 6*
φ. 12ν	*1596, Δεκέμβριος*		
	— *τοῦ πελέκαπα*	*L.*	*5*
φ. 14	[1596]		
	— *τῶν μαστόρων νζορνάδες 35*	*L.*	*104 γαζ. 5*
	— *τῶν γυναικῶν ποὺ ἐξάνασι τὰ μαλλιὰ*	*L.*	—
	— *μαζοκτικὰ εἰς τὴν παμπακίαν*	*L.*	—
	— *μαζοκτικὰ εἰς ταῖς ἐλ(ι)αῖς*	*L.*	—
	— *ἀκόμη τοῦ Κολιτζάνι εἰς νζορνάδες ἐπερσινὲς 25 καὶ φετεινὲς 7 εἰς τὰ βουτζία ἔδωκά του*	*L.*	*74 γαζ. 2*

1. Ὁ ὅρος *δουλευτὴς* χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν οἰκονόμο (*τοῦ Λέου τοῦ δουλευτῆ*: φ. 11).

2. Τὸ μετόχι διέθετε λινοβροχεῖο ποὺ τὸ εἶχε ἀγοράσει τὸ 1597 ἀντὶ τοῦ ποσοῦ τῶν 833 ὑπερπύρων (φ. 6).

φ. 15 [1596]

— *τοῦ μαστόρου ποὺ ἔραψε τὸ στρώμα* *L. 3*

— *τοῦ 'Εβραῖου γναπτικὰ τῶν πετζίων* *L. 21 γαζ. 3*

φ. 15ᵛ [1596]

— *τῶν ἀνθρώπων ποὺ μᾶς ἀϊδάρασι εἰς τὴν βεντέμα τοῦ μούστου* *L. 7*

φ. 7ᵛ *1597, Νοεμβρίου 7*

† *ἐκάμαμε λογαριασμὸν μὲ τὸν μαστρο 'Ιωάννη Κολιτζάνι διὰ τὴν δούλευσιν ποὺ μᾶς εἶχε καμομένην τοὺς δύο χρόνους νζορνάδες 54 καὶ ἔχω τον πλερωμένον. καὶ χρεοστή μας ἀκόμη καὶ ζευγαραῖς 4 καὶ θεριστάδες 3* *ὑπ. 50 σολδ. 9*

— *ἔδωκα τοῦ μαστρο 'Ιωάννη Κολιτζάνι μηζήθρα λύτρες 4* *ὑπ. 4*

— *καὶ παμπάκι λύτρα μία διὰ* *ὑπ. 4*

— *ἔδωκά του καὶ γουρούνι ἕνα διὰ* *ὑπ. 2*

— *καὶ κρασὶ κανάτες 5*

— *καὶ κριθάρι μουζούρια 5*

— *καὶ τοῦ μαστρο Γεώργι Γιουρμέτη κριθάρι μουζούρια 5*

— *καὶ μονέδα ἔδωκά του* *ὑπ. 10*

— *ἔδωκα καὶ τοῦ μαστρο 'Ιωάννη ἕτερα* *ὑπ. 15*

— *καὶ μηζήθρα λύτρες 2 καὶ κριθάρι μουζούρια 3* *ὑπ. 15*

φ. 9 [1598]

— *τοῦ μαστρο Σταμάτη Σκορδᾶ ποὺ ἔκαμε ἕνα ἀρδάκτην καὶ ἐφτίασεν καὶ τοὺς μύλους* *L. 12 γαζ. 8*

Μακελλάρος

Τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χασάπη μνημονεύεται μιὰ φορὰ στὸ κατάστιχο.

φ. 19 [1599]

† *ἔδωκα τῶν μακελάρων τράγους μουνούχους καὶ κριούς, αἶγες στήρες καὶ πρόβατα γέρικα, κεφάλια 135 ἐκάμαμέν τα ὅλα σούμα διὰ* *ὑπ. 246*

Καραβοκύρης, ναῦτες, βαρκάρης

Τὸ καράβι (*ξύλο, σαϊτιὰ*) τοῦ Ποθητοῦ Μοσκονᾶ ἐξυπηρετοῦσε τὶς ἀνάγκες τοῦ μετοχιοῦ, μεταφέροντας ἀπὸ τὸν ὅρμο τοῦ Μαραθίου[1] στὴν Πάτμο τὰ διάφορα προϊόντα, (τυρὶ καὶ λάδι) ποὺ ἔστελναν οἱ οἰκονόμοι τοῦ Στύλου στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου[2]. Στὸ καράβι μάλιστα αὐτὸ ὁ οἰκονόμος εἶχε ἐπενδύσει τὸ 1598 χρηματικὸ κεφάλαιο (*συρμαγιά*)[3]. Στὸ κατάστιχο σημειώνονται τὰ ἔξοδα γιὰ τὴ μεταφορὰ λαδιοῦ, σιταριοῦ καὶ ζώων, καθὼς καὶ οἱ δαπάνες γιὰ τὴ μετακίνηση τοῦ παπᾶ στὴ χώρα καὶ στὴ φορτέτσα[4]. Ἐνδιαφέρουσα, ἐπίσης, εἶναι ἡ ἀναγραφὴ τῶν ἐξόδων γιὰ τὴν πληρωμὴ τῶν ναυτῶν.

1596, Αὔγουστος

φ. 12 — *εἰς τὸν ναῦλον τοῦ σιταριοῦ* — *L. 19 γαζ. 2*

φ. 37ᵛ [1597]

— *ἔδωκα τοῦ μισὲρ Ἀντωνίου Ντιάνζολη εἰς ταῖς δύο ἄφοραις ποὺ ἔβαλα τὸ λάδι* — *L. 60*

— *καὶ τῶν δύο βαρκῶν ποὺ ταῖς ἐπήγαν εἰς τὸ Μαράνθι, εἰς τὸ ξύλον τοῦ Ποθητοῦ* — *L. 12*

— *καὶ τοῦ Ποθητοῦ μὲ τῶν συντρόφων του διὰ ναῦλον τοῦ λαδιοῦ σιτάρι μουζούρια 6 κάμνουν* — *L. 21 1/2*

— *καὶ κρασὶ βαρέλα μία* — *L. 10 1/2*

— *καὶ πρόβατον ἕνα* — *L. 4*

φ. 9 [1598]

— *εἰς δύο βολαῖς ποὺ ἐπήγεν ὁ παπὰς*

— *εἰς τὴν χώραν* — *γαζ. 8*

— *εἰς δύο βολαῖς ποὺ ἐπήγαμεν εἰς τὴν φορτέτζα* — *γαζ. 7*

φ. 9ᵛ [1598]

— *εἰς τὴν βάρκα ποὺ ἐπέρασε τὰ βόδια* — *L. 1 γαζ. 2*

φ. 38 [1599]

— *ἔδωκα τοῦ Νικήτα Πετρινόλη ποὺ*

1. Γιὰ τὸ τοπωνύμιο βλ. Gerola, ὅ.π., σελ. 560.

2. Στὸ κατάστιχο μνημονεύεται ἐπίσης καὶ τὸ *ξύλον* τοῦ μοναστηριοῦ (φ. 19ᵛ).

3. φ. 7: † *ἔδωκα τοῦ παπὰ κὺρ Ἰωάννου τῆς Μαντελλίνας δουκάτα σαράντα διὰ δύο μερτικὰ σιρμαγίαν εἰς τοῦ Ποθητοῦ Μοσκονᾶ τὴν σαϊτιάν.*

4. Βλ. καὶ πιὸ πάνω, σελ. 12, 14, ὅπου ἀναφορὰ σὲ ἔξοδα γιὰ τὴ μεταφορὰ πετρῶν καὶ ξύλων.

ἔφερε τὸν οἰκονόμον[1] *δουκ. 13*
διὰ πληρωμὴν τῶν ναυτῶν καὶ διὰ
τὸ λάδιν των *δουκ. 1*
καὶ τυρία ἑπτᾶ ἐπεζάρισαν λύτρες 46
καὶ διὰ κουμπανιάν των σιτάρι μου-
ζούρια 6 καὶ κρασὶ βαρέλα μία καὶ
τυρὶ ἕνα λύτρες 7 καὶ σφακτὸν ἕνα

Καντζελλιέρης, γραμματικός, ἐκτιμητής, διαλαλητὴς

Χρήσιμες, κυρίως γιατὶ προσφέρουν τὴ δυνατότητα συγκρίσεων, εἶναι οἱ ἀναφορὲς στὶς ἀμοιβὲς δημοσίων καὶ ἄλλων ὑπαλλήλων, ὅπως τοῦ καντζελλιέρη, τοῦ γραμματικοῦ, τοῦ ἐκτιμητῆ (σπιτιῶν καὶ ἐλιῶν) καὶ τοῦ διαλαλητῆ.

φ. 13ᵛ [1596]
— *τοῦ καντζηλιέρι ποὺ ἐρεγιστράρισε*
τὴν γραφὴν τοῦ σενάτου διὰ τὸ σι-
τάρι *L. 6*
φ. 5ᵛ *1597* (βεν. ἔ. 1596), *Ἰανουαρίου 3*
— *ἔδωκα τῶν στιμαδόρων* [σπιτιῶν] *ὑπ. 7*
— *τοῦ ὀφιτζιαλίου εἰς τὸν διαλαλημὸν*
καὶ νὰ δόση ταῖς ἴδισαις *ὑπ. 5*
φ. 6 [1597]
— *τῶν ντεπουτάδων καὶ τοῦ γραμμα-*
τικοῦ *ὑπ. 10*
φ. 8ᵛ [1598]
— *τῶν στιμαδόρων ποὺ ἐστιμάρασι ταῖς*
ἐλ(ι)αῖς *L. 33*

Ζωγράφος

Ἡ ἀμοιβὴ τοῦ Χανιώτη ζωγράφου τοῦ μετοχιοῦ Ἰωάννη Ντελούσα γιὰ τὰ διάστυλα καὶ τὶς τέσσερεις εἰκόνες ποὺ ζωγράφισε ἦταν 40 καὶ 240 ὑπέρπυρα ἀντίστοιχα[2].

1. Ἂν τὸ σημείωμα ἀναφέρεται στὰ ναῦλα τοῦ νέου οἰκονόμου ποὺ ἦλθε ἀπὸ τὴν Πάτμο, γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴν ἐπιστασία τοῦ μετοχιοῦ, τότε σημαίνει ὅτι ἡ χρονολογία πρέπει νὰ μετατεθεῖ στὸ 1601, ἔτος τελευταίας ἀναγραφῆς τοῦ καταστίχου. Τὸ σημείωμα, ὅμως, ποὺ ἔχει καταχωριστεῖ ἀμέσως πρὶν ἀπὸ αὐτὸ ἔχει χρονολογία 1598, Αὐγούστου 25.

2. Χ α τ ζ η δ ά κ η, ὅ.π., σελ. 30 - 31.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΜΟΙΒΩΝ ΚΑΤΑ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Ἐπάγγελμα		*Ἀμοιβή*
γιατρὸς		λ. 1
ὀδοντογιατρὸς		λ. 1
σπετζέρης		
ράφτης	μαντόρασο	λ. 4 γαζ. 3
	ἀμπὰς	ὑπ. 4
	καμηλαύκι καὶ μανδύ	ὑπ. 27
	ράσα	ὑπ. 11-12
	2 βράκες	ὑπ. 4-5
	5 πουκάμισα καὶ 4 βράκες	λ. 10
	3 σκούφιες	γαζ. 15
κτίστης	ἡμερομίσθιο	ὑπ. 5-6
	χαλίκωμα	ὑπ. 8
	καμπαναριὸ (3 ἐργάτες, 15 ἡμ.)	ὑπ. 52 1/2
τεχνίτης ἐλαιοτριβείου	ἡμερομίσθιο	ὑπ. 6
	ἄφορες καὶ βρασκιὰ	ὑπ. 33 σολδ. 16
μαραγκὸς	ἡμερομίσθιο	ὑπ. 6
	ἀρμάρια, τραπέζι, κρεβάτι κ.ἄ.	ὑπ. 180
	πόρτα καὶ παράθυρο	ὑπ. 22
χαλκιὰς		λ. 1-6
σαμαράς, σελλάς, χαλιναρὰς		γαζ. 2 - λ. 9
ὀμπρελλὰς		λ. 2
στρωματὰς		λ. 9
πελέκαπας		λ. 5
βυρσοδέψης		λ. 21 γαζ. 3
βουτζὰς	32 ἡμέρες	λ. 74 γαζ. 2
διάφοροι τεχνίτες καὶ ἐργάτες	ἀδράχτι καὶ μύλοι	λ. 12 γαζ. 8
	μουζούρια	λ. 8 γαζ. 6
	βούλλωμα μουζουριῶν	λ. 3
	κοπάνισμα λιναριοῦ	λ. 1 γαζ. 6
μακελλάρος		
καραβοκύρης		
ναῦτες		
βαρκάρης		
καντζελλιέρης		λ. 6
γραμματικὸς		
ἐκτιμητὴς	σπιτιῶν	ὑπ. 7
	ἐλιῶν	λ. 33

Ἐπάγγελμα		*Ἀμοιβή*
διαλαλητὴς		ὑπ. 5
ζωγράφος	4 εἰκόνες	ὑπ. 240
	διάστυλα	ὑπ. 40

Β'. ΤΙΜΕΣ ΑΓΑΘΩΝ

Ὁ οἰκονόμος σημειώνει στὸ κατάστιχό του ὅλα τὰ προϊόντα καὶ ἐμπορεύματα ποὺ ἀγοράζει μὲ τὴν ἀντίστοιχη τιμή τους. Κάθε εἶδος καταχωρίζεται συνήθως χωριστά, συχνὰ ὅμως καταγράφονται πολλὰ εἴδη μὲ τὸ συνολικὸ ποσὸ δαπάνης γιὰ τὴν ἀγορά τους (λ.χ. *εἰς μίαν κατίνα καὶ μίαν λύτρα χαβιάρι καὶ ρίζη λίτρες δέκα καὶ ἄλας μουζούρια 4, ψαρογάρους 40 καὶ κνισάρες 2 καὶ καμπόσα καρφία — L. 15 γαζ. 1*)[1]. Ἡ ποσότητα τοῦ εἴδους ποὺ ἀγοράζεται δὲν δηλώνεται πάντα· ὅταν πρόκειται μάλιστα γιὰ τρόφιμα, πολλὲς φορὲς δὲν σημειώνεται οὔτε τὸ εἶδος (λ.χ. *εἰς ψάρι δύο βολαῖς. . ., εἰς ψάρι καὶ κταπόδια τέσσερις βολαῖς . . ., ἔξοδες φαγούρας . . ., εἰς φαγούρα πολλαῖς βολαῖς . . .*). Μαζὶ μὲ τὸ εἶδος καὶ τὸ χρηματικὸ ποσὸ μνημονεύεται ὄχι σπάνια καὶ τὸ ὄνομα τοῦ πωλητῆ, ὅπως λ.χ. τοῦ Κατζούλλη, τοῦ Πουλλῆ, τοῦ Μάντακα καὶ τοῦ Μιτζο-Λέου (ψάρια), τοῦ Σεβεντούκου (ἀγγεῖα), τοῦ Φαζοῦ (χοιρομέρια), τοῦ Νικολοῦ (πανιά), τοῦ Ψαροῦ (σησάμι), τοῦ Μαννοῦ (σκοινιά)[2].

Στοὺς πίνακες ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ ἐμπορεύματα παρουσιάζονται χωρισμένα σὲ κατηγορίες. Ἡ τιμὴ κόστους κάθε εἴδους ἀντιστοιχεῖ σὲ μονάδα (1 μουζούρι, 1 λίτρα, 1 πῆχυς κ.ο.κ.), στὶς περιπτώσεις ποὺ τὰ στοιχεῖα ἐπιτρέπουν τὸν προσδιορισμὸ τῆς ἀντιστοιχίας. Ὅταν ἡ τιμὴ ποικίλλει, σημειώνονται τὰ διάφορα ποσὰ μὲ κάθετες μεταξύ τους γραμμές. Ἡ ἀναφορὰ σὲ ἄσπρα παραπέμπει σὲ προϊόντα (δημητριακὰ καὶ δέρματα) ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν Πάτμο, τὰ ὁποῖα οἱ μοναχοὶ πουλοῦν στὴν Κρήτη. Ἐπειδὴ γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ ἴδιου πράγματος χρησιμοποιοῦνται πολλὲς φορὲς διαφορετικὰ νομίσματα (ὑπέρπυρα ἢ λίρες), στοὺς πίνακες μνημονεύεται ἡ νομισματικὴ μονάδα ποὺ ἀπαντᾶ συχνότερα. Ὅταν γιὰ τὸ ἴδιο προϊὸν χρησιμοποιοῦνται διαφορετικὲς μονάδες μέτρησης (λίτρα ἢ κιλό), δηλώνονται καὶ οἱ δύο. Ὁρισμένα ἀπὸ τὰ προϊόντα ποὺ περιλαμβάνονται στοὺς πίνακες (σιτάρι, τυρὶ) δὲν ἔχουν ἀγοραστεῖ ἀπὸ τὸ μετόχι, ἀλλὰ εἴτε στέλνονται στὴν Πάτμο, ὁπότε ὁ οἰκονόμος ἀναγράφει δίπλα τὴν τιμή τους, εἴτε μὲ αὐτὰ ἐξοφλοῦνται ἀντὶ χρημάτων διάφοροι λογαριασμοί.

1. φ. 9.
2. φ. 9ᵛ, 13, 42ᵛ.

Τροφὴ καὶ ποτὰ

ἄλας (ἁλάτζι)	1 μουζούρι		γαζ. 7-8
αὐγοτάραχο	1 λίτρα	λ. 2	
ἀχέλια	1 λίτρα	λ. 1	γαζ. 1
βεζακουλλοῦρες	ἕξη		γαζ. 8
βεζακουλλοῦρες	πενήντα	λ. 5	
βεζακουλλοῦρες	ἑκατοπενήντα	λ. 12	
ἐλιὲς	1 μουζούρι	ὑπ. 3	
ζαφορὰ		λ. 2	
ζάχαρη (κάντιο)		λ. 1	
κοκκάρι	1 μουζούρι	ὑπ. 8	
κολιοὶ	1 λίτρα		γαζ. 8
κουκκιὰ	1 μουζούρι	ὑπ. 8	
	1 κιλὸ	ἄσπρα 40	
κράμπες καὶ λεμόνια		λ. 2	γαζ. 4
κρασὶ	1 βουτζὶ	ὑπ. 80	
κρασὶ	1 μίστατο	λ. 2 1/2 | ὑπ. 4-5	
κρασὶ παλαιὸ ἀπὸ τὴν ταβέρνα		λ. 12	
κριθάρι	1 μουζούρι	ὑπ. 8	
λάδι	1 μίστατο	ὑπ. 8 | 18 | 18 1/2	
μο(υ)ρούνα	1 λίτρα		γαζ. 8
μο(υ)ρούνα καὶ μύδι	1 λίτρα		γαζ. 8 1/2
μο(υ)ρούνα, χαβιάρι καὶ σκιστόψαρα		λ. 13	
μοῦστος	1 μίστατο	ὑπ. 1	
μυζήθρα	1 λίτρα	ὑπ. 2-4	
ξίδι	1 μίστατο	λ. 1	
παλαμίδες		λ. 55	
παλαμίδια καὶ κολιοὶ		λ. 3	
παστέλλι		λ. 1	
πιπέρι καὶ ἄλλες μυρωδιὲς		λ. 3	
πιπέρι καὶ γαρύφαλα		λ. 1	γαζ. 2
ρίζι	1 λίτρα		γαζ. 2 1/2
ρόβι	1 πινάκι	λ. 1	γαζ. 3
ροβίνθια	1 μουζούρι	ὑπ. 10	
	1 κιλὸ	λ. 5-6	
σησάμι	1 μουζούρι	ὑπ. 13	
σιτάρι	1 μουζούρι	ὑπ. 8 | 10	

τρίλ(ι)ες	1 λίτρα		γαζ. 5
τυρὶ	1 λίτρα	ὑπ. 10	
φακὴ	1 μουζούρι	λ. 6	γαζ. 5
	1 κιλὸ	λ. 8	
φασόλια	1 μουζούρι	λ. 5	γαζ. 3
	1 κιλὸ	ἄσπρα 40	
φροῦτα		λ. 2	γαζ. 8
φροῦτα	τρεῖς βολὲς	λ. 1	γαζ. 9
χαβιάρι	1 λίτρα	λ. 2	γαζ. 1-8
χοιρομέρια	δύο	ὑπ. 2	γαζ. 3 σολδ. 4
χταπόδι		λ. 2	γαζ. 1
ψάρι	1 λίτρα	ὑπ. 1	σολδ. 16
ψάρι σαλαμουράδο		λ. 3	γαζ. 3
ψαρόγαροι	πενήντα	λ. 1	γαζ. 7

Φορέματα, ὑποδήματα, ὑφάσματα, κλωστικὲς ὕλες κ.ἄ.

γαμπὰς		ὑπ. 58	
	1 πῆχυς	ὑπ. 4	
γορδέλα μεταξωτὴ	1 πῆχυς		γαζ. 1
καμηλαύκι		ὑπ. 16-17	
καμηλὸ (καμηλὴ)	1 πῆχυς	λ. 4	
καναβάτζο	1 πῆχυς		γαζ. 1 σολδ. 3
κλωστὲς		λ. 1	γαζ. 8
κομπία, γορδόνι, μετάξι καὶ κλωστὲς		λ. 32	
κοντάδια διὰ ποδιὰ	1 πῆχυς		γαζ. 7
κουκούλι		λ. 1	
λινάρι	1 λίτρα	ὑπ. $1\,^1/_2$	
μαλλὶ	1 λίτρα	ὑπ. 1	
μανδὺ	1 πῆχυς	λ. 4	γαζ. 2
μαντόρασο	1 πῆχυς	ὑπ. 4-$4\,^1/_2$ | λ. 10	γαζ. 7
μετάξι, κορδόνι καὶ κομπία		λ. 5	
μετάξι, σπάγγοι καὶ κλωστὲς		γαζ. 6	
μπαμπάκι	1 λίτρα	ὑπ. 4	
μπροκαδέλο	1 πῆχυς	λ. 6	
ξωφόρι	1 πῆχυς	ὑπ. 4	
ὀρμεζὴν μαυροκόκκινο, κόκκινο		ὑπ. 6	
ὀρμεζὴν παγονάτζο			γαζ. $2\,^1/_2$

πανὶ δίμιτο	1 πῆχυς	ὑπ. 1 σολδ. 6
πανὶ διὰ τὸ στρῶμα		λ. 16
πανὶ σκέπασμα τῆς σκάφης		λ. 1 γαζ. 6
πλεκτὸ τῶν μαξιλαριῶν		λ. 1 γαζ. 5
ποκάμισα δύο, γαμπὰς καὶ δύο ράσα, τὸ ἕνα καμηλὴ		λ. 40
ποκάμισο		ὑπ. 18
	1 πῆχυς	ὑπ. 1 1/2
ρασὴ μαύρη	1 πῆχυς	λ. 1 γαζ. 1 | ὑπ. 4
ράσο ἄσπρο	1 πῆχυς	ὑπ. 26 1/2
ράσο χονδρὸ	1 πῆχυς	ὑπ. 4
σκιάδι		λ. 13
σκλαβίνα		λ. 15 1/2-16
σοκαμήλαυκο		ὑπ. 3
στιβάνια	ἕνα ζευγάρι	ὑπ. 7
σωφόρι		ὑπ. 4 1/2

Ζῶα καὶ σαγὴ

ἀρνὶ		ὑπ. 8
γουρούνι		ὑπ. 2
ἐρίφι		λ. 4
κριοὶ	δύο	ὑπ. 22
κριόπουλο		λ. 1-2
μαναροποῦλες	δύο	λ. 1 γαζ. 3
πρόβατο παλαιὸ		ὑπ. 12
σκρόφες καὶ κάπρος	ἐννέα ἕνας	δουκ. 10
καβαλιέρος		λ. 10
καλίκια μουλαριοῦ		λ. 1
καλίκι μούλας		γαζ. 5
καπίστρι		λ. 2 γαζ. 2
κριοσκλάβερα	τρία	λ. 6 γαζ. 8
λαίρι (ἀρνόλαιρο)		γαζ. 3-6
προβατοσκλάβερο		λ. 1 γαζ. 1
σέλλα		λ. 24
σκλαβέρι μεγάλο		λ. 2
σκλαβέρια	τρία	λ. 1 γαζ. 2

σομάρι (μικρῆς μούλας)		λ. 5	γαζ. 5	
σομάρια παλαιὰ		λ. 4	γαζ. 8	
σομάρια καινούρια		λ. 9		
σπιρούνι			γαζ. 7	
στρωσίδι		λ. 2	γαζ. 3	
τραγοσκλάβερο		λ. 3-4		

Οἰκιακὰ σκεύη, ἔπιπλα καὶ διάφορα δοχεῖα

ἀγγεῖα, σκουτέλλια, ἀπλάδενες καὶ ἀπλαδένια καὶ ἄλλα		λ. 4		
ἀγγεῖα, σκουτέλλια καὶ ἄλλα		λ. 3	γαζ. 6	
ἀγγεῖα τοῦ σπιτιοῦ		λ. 2-3		
ἀπλαδένια βενέτικα μεγάλα καὶ μικρὰ	τρία πέντε	λ. 4		
ἄφορα		δουκ. 3		
ἀφορέτα		ὑπ. 68		
βουτζὶ		δουκ. 2		
γαστερόλες (ἀγαστερόλες) καὶ ποτήρια	τρία	λ. 1		
θρονὶ		λ. 2-7		
καθίκια	δύο	λ. 1	γαζ. 4	
κανάτα			γαζ. $1\,^1/_2$	
κανάτες δύο, ἀγαστέρες καὶ κοῦπες	τρεῖς	λ. 1	γαζ. 1	
κουτάλα			γαζ. 3	
λαγῆνες	τέσσερεις	λ. 1	γαζ. 1	
λαγήνι			γαζ. 1	σολδ. 3
λύχνος			γαζ. 5|6	
μαχαίρια	ἕνα ζευγάρι		γαζ. 3|6	
μουχούρτια μαγιόλικα καὶ πλατέλλια	εἴκοσι τέσσερα	λ. 4	γαζ. 7	
παρασύρα			γαζ. 3	
πηρούνια ἀργυρὰ	δύο	λ. 12	γαζ. 4	
πηρούνια σιδερένια	ἐννέα	λ. 2	γαζ. 2	
πλατέλλια	ἕξη	λ. 2	γαζ. 2	
πλατέλλια καὶ κοῦπες	τέσσερα τρεῖς	γαζ. 4		
ποτήρια καὶ ἀγαστερόλες	τρεῖς	λ. 2		

σιδηροκουτάλα			γαζ. 8
σκουτέλλια	ἑκατὸ	ὑπ. 12	
τηγάνι		λ. 3	γαζ. 2
φανάρι		λ. 2	γαζ. 2
χάλκωμα (βάρους 22 λιτρῶν πρὸς 12 γαζέτες ἡ λίτρα)		λ. 26	γαζ. 4
χάλκωμα μὲ τὸ χέρι		λ. 18	

Ἱέρματα

λουρὶ τοῦ ποδὸς			γαζ. 3
πετζὶ		ἄσπρα 160	
πετζὶ		ὑπ. 10	λ. 6-7
πετζὶ ὠμὸ		ὑπ. 29 1/2	
τομάρι	1 λίτρα	λ. 2	γαζ. 7
τομάρι		ἄσπρα 40	
τομάρια σφακιανὰ		λ. 15	γαζ. 4
τομάρια	ἑπτὰ	ὑπ. 75	

Γεωργικὰ ἐργαλεῖα, καλάθια, στεφάνια βαρελιῶν κ.ἄ.

ἀκόσκινο βενέτικο σταρικὸ		λ. 4	γαζ. 3
δίκτυα	τρία κομμάτια	ὑπ. 60	
δραπάνια		λ. 1	γαζ. 1
κνισάρα		λ. 1	γαζ. 6-8
κνισάρα τρίχινη βενέτικη		λ. 1	γαζ. 7
κνισάρες	δύο	λ. 1	γαζ. 2
μουζούρια	δύο	λ. 4	γαζ. 3
μουζούρια καινούρια		λ. 18	
πάθνη			γαζ. 5
πετροκόφινο			γαζ. 2-6
πτυάρι		λ. 1	γαζ. 5
σακούλα		λ. 1	γαζ. 3
σίγκλα		λ. 8	
σκαπέτια	δύο	λ. 4	γαζ. 3
σφυρίδι		ὑπ. 2 1/2	
σφυρίδια	τριάντα	ὑπ. 116	σολδ. 28
τζέρκια	1 μεζήνα	ὑπ. 16	
τζέρκουλα βουτζίστικα καὶ ἀφορίστικα	8 μεζῆνες 3 μεζῆνες	λ. 61	

τζέρκουλα ἀφορίστικα καὶ βουτζίστικα	1 μεζήνα	λ.	5	γαζ. 3
τζέρκουλα	1 μπήγα	λ.	11	
τουπία διὰ τὸ τυρὶ	τρία	λ.	7	γαζ. 3
τρυγοκόφινα				γαζ. 5-7
τρυπάνια	τρία	λ.	1	
ψάθα		λ.	8	
ψάθες	δύο	λ.	2	γαζ. 6

Ξύλα, καρφιά, σκοινιά, κλειδαριὲς καὶ διάφορα ἄλλα ὑλικὰ

βρουλὲς πατητηρίων	δύο			γαζ. 8
δοκάρια		ὑπ.	10	
καρφιὰ σοφίτας	ἑκατὸ			γαζ. 6 - λ. 1
καρφιὰ τζαβρουνάρικα				γαζ. 7
καρφιά, πορταδέλες καὶ τζενταρόλες		ὑπ.	25	
κατίνα τοῦ μαγαζὲ		λ.	4	γαζ. 5
κατίνα τῆς παγκέτας		λ.	1	γαζ. 5
κατίνες τῆς πάγκας	δύο	λ.	4	γαζ. 3-8
κονταρίδες τῆς κρεβατίνας μεγάλες καὶ μικρὲς	τέσσερεις δέκα	ὑπ.	12	
μάσκολα		ὑπ.	10	
μῆλα ἀρμαρίων		ὑπ.	5	
μολύβι	1 λίτρα			γαζ. 5
μουράλια	τρία	ὑπ.	11	
μπρόκες	εἴκοσι			γαζ. 3
πόλβερι καὶ μολύβι	1 λίτρα	λ.	2	γαζ. 5
πόλβερι καὶ φυτίλι	1 λίτρα	λ.	1	γαζ. 5
πορταδέλες				γαζ. 6
σίδερο	1 λίτρα			γαζ. 5-10
σκοινὶ				γαζ. 8-10
σκοινὶ διὰ σύρτες ἐλαιοτριβείου	1 λίτρα	ὑπ.	3	
σκοινιὰ τρίχινα	εἰκοσιένα	ὑπ.	34	σολδ. 16
σκοινιὰ ἐλαιοτριβείου	τέσσερα	λ.	3	γαζ. 4
σπάγοι				γαζ. 8
στάνιο		λ.	2	
τράβα		ὑπ.	14	
ὕψος	1 μουζούρι	λ.	1	γαζ. 5-7

Ποικίλα

(εἰ)κόνισμα		ὑπ.	14	
θησαυρὸς		λ.	4	
κανάβι διὰ τὸ παραγάδι				γαζ. 3
κανδήλι, κανάβι καὶ καρέλια	δύο	ὑπ.	10	
κανδήλι, ράγολα καὶ κανάβι	δύο	λ.	3	γαζ. 5
κερὶ	1 λίτρα	λ.	1	γαζ. 4
λαμπάδες καὶ κεριὰ	δύο	λ.	3	γαζ. 5
λιβάνι	1 λίτρα	ὑπ.	3	
	1 ὀκὰ	λ.	3	
ξιφάρια καὶ ἀσημαδάδες	δέκα εἴκοσι	λ.	1	γαζ. 1
σαΐτα		λ.	2	γαζ. 4
σαΐτες	εἴκοσι	λ.	4	
σαπούνι	1 λίτρα			γαζ. 5 - λ. 2
σπαθὶ		ὑπ.	30	
στουράκι				γαζ. 5
φελλὸς				γαζ. 5
φοντὰς		λ.	3	γαζ. 5
χαρτία				γαζ. 2-3
χαρτία (καδέρνο)				γαζ. 3-9
ψαλίδι				γαζ. 4-7

Ἄγνωστης σημασίας εἴδη

τουβάρια	1 λίτρα			γαζ. 6-7
τουτούζα		λ.	1	
φρατόνοι	1 ζευγάρι	λ.	4	

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ *

ἀγαστέρα: δοχεῖο πήλινο γιὰ κρασὶ ἢ πιθανότατα εἶδος ἀσκοῦ γιὰ ἀγαστέρα (πηκτὸ γαλάκτωμα ἀπὸ γαστέρα ἀρνιοῦ ἢ ἐριφίου, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται στὴν τυροκομία γιὰ τὴν πήξη τοῦ γάλατος)
ἀγαστερόλα: βλ. ἀγαστέρα
ἀϊδάρω: βοηθῶ (βεν. *aidar*)
ἀκόσκινο: κόσκινο· βλ. καὶ κνισάρα
ἀλάτζι: ἀλάτι
ἀμπάς: χοντρὸ μάλλινο ἐπανωφόρι (βεν. *gaban*)
ἄνκλα: γωνία, ἀγκωνάρι (λατ. *angulus*)
ἀπλάδενα: μεγάλο ρηχὸ σκεῦος, κοινῶς πιατέλλα (βεν. *piadena*)
ἀπλάδενι· βλ. ἀπλάδενα
ἀρδάχτι: ἀδράχτι
ἀρμάρι: ντουλάπι (ἰταλ. *armario*)
ἀσημαδάδα: ἀπὸ τὸ οὐσ. ἀσήμι
ἄσπρο: τουρκικὸ νόμισμα· ἕνα δουκάτο ἰσοδυναμεῖ μὲ 30 ἢ 32 ἄσπρα (τέλη 14ου αἰ.)
ἀτζάλι: χάλυβας (βεν. *azzal*)
ἄφορα: ἀγγεῖο καὶ ἀντίστοιχη μονάδα γιὰ τὴ μέτρηση κρασιοῦ, χωρητικότητας 600.936 λ. (βεν. *anfora*)
ἀφορέτα· βλ. ἄφορα
ἀχέλι: χέλι

βαρέλα: μεγάλο βαρέλι (ἰταλ. *barella*)
βεζακουλλούρα: ἴσως παξιμάδι
βεντέμα: ἡ ἐποχὴ συγκομιδῆς (βεν. *vendema*)
βημόθυρο: ἡ μεσαία πύλη τοῦ ἱεροῦ
βολά: φορὰ
βουλλώνω: σφραγίζω
βουτζάς: βαρελὰς
βουτζί: βαρέλι, πιθάρι
βρασκί: πήλινο ἀγγεῖο μὲ στόμιο εὐρύτερο τοῦ πιθαριοῦ
βρουλὰ (βροῦλα): σκοινί, εἶδος φυτοῦ μὲ τὸ ὁποῖο πλέκουν σκοινιὰ

γαζέτα: βενετικὸ νόμισμα, ἰσοδυναμεῖ μὲ 2 σολδία
γαμπάς· βλ. ἀμπὰς
γαστερόλα· βλ. ἀγαστερόλα
γναπτικά: ἀπὸ τὸ ρ. γνάπτω: κατεργάζομαι
γομάρι: φορτίο, βάρος, ἰσοδυναμεῖ μὲ 300 λίτρες λογαρικὲς
γορδέλα: κορδέλλα (ἰταλ. *cordella*)

διάστελα· βλ. διάστυλα
διάστυλα: κιγκλίδες μὲ τὶς ὁποῖες χωρίζεται τὸ βῆμα ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπο ναὸ

* Γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ γλωσσαρίου βασίστηκα στὰ ἀκόλουθα λεξικά: Ν. Π. Ἀνδριώτη, *Ἐτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς*, Θεσσαλονίκη 1983³.— G. Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano*, Βενετία 1867. — Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τόμ. Α' - Θ', Ἀθήνα 1958. — Ducange, *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis*, τόμ. Α' - Η', ἀνατ. Γκράτς 1954. — Τοῦ ἴδιου *Glossarium ad scriptores mediæ et infimæ græcitatis*, I - II, Λυὼν 1688 (ἀνατ. Γκράτς 1958). — Ἐμμ. Κριαρᾶ, *Λεξικὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς δημώδους γραμματείας (1100 - 1669)*, τόμ. Α' - Η', Θεσσαλονίκη 1969 - 1982.— J. F. Niermeyer, *Mediæ Latinitatis Lexicon minus*, Λυὼν 1976. — Γ. Ε. Παγκάλου, *Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης*, τόμ. Α' - Σ', Ἀθήνα 1955 - 1971. — Πρβλ., ἐπίσης, τὸ γλωσσάριο τοῦ Στ. Ξανθουδίδου, *Κρητικὰ συμβόλαια ἐκ τῆς Ἐνετοκρατίας*, Χριστιανικὴ Κρήτη 1, τεύχ. Α' - Β' 1912, σελ. 313 - 375. — Φ. Κουκουλέ, *Βυζαντινῶν βίος καὶ πολιτισμός* , τόμ. B_1, Ἀθήνα 1948, σελ. 179 - 247, τόμ. B_2, Ἀθήνα 1948, σελ. 1 - 116, τόμ. Ε', Ἀθήνα 1952, σελ. 9 - 135, τόμ. Σ', Ἀθήνα 1955, σελ. 266 - 294.— Τοῦ ἴδιου, *Συμβολὴ εἰς τὴν κρητικὴν λαογραφίαν ἐπὶ Βενετοκρατίας*, Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν 3 (1940), σελ. 1 - 97.

δουκάτο: βενετικὸ νόμισμα, ἰσοδυναμεῖ συνήθως μὲ 6 λίρες καὶ 4 σολδία

ζαφορά: καρύκευμα ἀπὸ τὸ φυτὸ κρόκος (τουρκ. *zafran*)
ζιπόνι: γιλέκο (βεν. *zipon*)

θησαυρός: πιθανότατα ἡ ἔντυπη ἔκδοση τοῦ 1561 «Θησαυρὸς Δαμασκηνοῦ. . .»
θρονί: κάθισμα

καβαλιέρος: λ. ἄγνωστης σημασίας, ἴσως ἐξάρτημα στολῆς ἀλόγου
καδέρνο: τετράδιο (ἰταλ. *quaderno*)
καθίκι: οἰκιακὸ σκεῦος
καλίκι: πέταλο
καλτζόνι: πανταλόνι (ἰταλ. *calzone*)
καμερέτα: μικρὸ δωμάτιο (ἰταλ. *cameretta*)
καμηλαύκι: κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν κληρικῶν
καμηλή: ὕφασμα ἀπὸ τρίχα καμήλας
καναβάτζο: χοντρὸ ὕφασμα ἀπὸ ἶνες καννα βιοῦ (ἰταλ. *canavaccio*)
καννάβι: κανναβούρι
καντζηλλιέρης (καντζελλιέρης): γραμματικὸς (ἰταλ. *cancelliere*)
κάντιο: κρυσταλλοποιημένη ζάχαρη (ἰταλ. *candi*)
καπίστρι: χαλινάρι (ἰταλ. *capestro*)
καρέλλι: λ. ἄγνωστης σημασίας, ἴσως κουβαρίστρα (βεν. *carolo*)
κατζοῦνος: γάντζος
κατίνα: ἁλυσίδα, μάνταλο (ἰταλ. *catena*)
κατρίνια: χάλκινο νόμισμα (βεν. *quatrin*)
κιαβέτα: μικρὸ κλειδὶ (ἰταλ. *chiavetta*)
κνισάρα: κόσκινο
κοκκάρια: βολβοὶ κρεμμυδιῶν
κολιός: εἶδος ψαριοῦ
κοντάδι: ὑπόλοιπο ἀπὸ τόπι ὑφάσματος
κονταρίδα: βέργα
κοντόρασο: κοντὸ ράσο
κουκούλι: σκούφια
κουμπανιά: ἐφόδια (ἰταλ. *compagnia*)
κράμπη: κράμβη: λάχανο
κρεβατίνα: κληματαριὰ
κρικελλάκι: κρίκος, μικρὸς χαλκᾶς
κριόπουλο: ἀρσενικὸ ἀρνὶ πρὶν χρονίσει

λαγήνι: μικρὸ σταμνὶ
λαίρι: κουδούνι αἰγοπροβάτων
λετριβεῖο: ἐλαιοτριβεῖο
λίρα: βενετικὸ νόμισμα, ὑποδιαιρεῖται σὲ 10 - 13 γαζέτες (ἰταλ. *libra, lira*)· βραχυγραφικὰ ἀποδίδεται μὲ τὸ L.
λίτρα: μονάδα βάρους, ὑποδιαιρεῖται σὲ 12 οὐγγιὲς (ἰταλ. *libra, lira*)

μαγαζές: ἐργαστήρι, ἀποθήκη
μάγγανο: πιεστήριο ἐλαιοτριβείου, μηχανὴ μὲ στροφέα
μαγιόλικα: εἶδος σκεύους καὶ πλάκας ἀπὸ πηλὸ στιλπνὸ μὲ διακόσμηση
μακελλάρος: χασάπης (ἰταλ. *macellaio*)
μαναροπούλα: θρεφτάρι
μανδὺ (μανδίν): μανδύας
μαντόρασο: εἶδος ἐπανωφοριοῦ
μάσκολο: στρόφιγγας περιστροφῆς θυροφύλλου (ἰταλ. *mascolo*)
μεζάνα (μεζήνα): δοχεῖο καὶ ἀντίστοιχη μονάδα χωρητικότητας ὑγρῶν· ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ μισὸ τῆς buta (*vegeta*), δηλ. μὲ 250 - 257 λ. (ἰταλ. *mezana*)
μῆλο: λ. ἄγνωστης σημασίας
μιγάδο: μίγμα ἀπὸ σιτάρι καὶ κριθάρι (ἰταλ. *migado*)
μίστατο: μέτρο ὑγρῶν, ἰσοδυναμεῖ μὲ 11λ.
μονέδα: χρῆμα, νόμισμα (βεν. *moneda*)
μουζούρι: δοχεῖο καὶ ἀντίστοιχη μονάδα γιὰ τὴ μέτρηση δημητριακῶν· ἰσοδυναμεῖ μὲ 18.328 λ. (ἰταλ. *misura*)
μουνοῦχος: εὐνοῦχος
μουράλια: λ. ἄγνωστης σημασίας, ἴσως ξύλινος πῆχυς (ἰταλ. *murello*)
μο(υ)ρούνα: εἶδος ψαριοῦ (σμύρνα)
μουρχούτι: πήλινη λεκάνη
μουχούρτι· βλ. μουρχούτι
μπάγκα: τράπεζα, μπαγκάρι ἐκκλησίας (ἰταλ. *banca*)
μπατάρω: συμψηφίζω ὀφειλή, ἐξοφλῶ
μπῆγος (μπήγα): φορτίο
μπουκασί: λεπτὸ μπαμπακερὸ ὕφασμα (βεν. *bocassin*)
μπράτζο· βλ. πῆχυς
μπρόκα: πρόκα
μπροκαδέλο: ὕφασμα δαμασκηνὸ στιλπνὸ (βεν. *brocadelo*).

νζορνάδες· βλ. τζορνάδες
ντεπουτάδος: ἐπίτροπος, ἀντιπρόσωπος (ἰταλ. *deputato*)

ξαίνω: ἀραιώνω
ξιφάρι: αἰχμὴ βέλους
ξύλο: καράβι
ξωφόρι: εἶδος ἐπανωφορίου

ὀρμεζίν· βλ. ὀρμηζὴν
ὀρμηζήν: γούνα ἀπὸ κουνάβι (βεν. *ormesin*)
ὀφιτζιάλιος: δημόσιος ὑπάλληλος (ἰταλ. *ufficiale*)

πάγκα: βλ. μπάγκα
παγκέτα: μικρὴ τράπεζα (ἰταλ. *banchetta*)· πρβλ. μπάγκα
παγονάτζος: κυανόμαυρος (ἰταλ. *paonazzo*)
πάθνη: πιθανότατα εἶδος καλαθιοῦ
παλαμίδα: εἶδος ψαριοῦ
παμπάκι: μπαμπάκι
παμπακία: μπαμπακιὰ
παραγάδι: πολυάγκιστρο ἁλιευτικὸ ὄργανο
παρασύρα: σκούπα
πάτος: πάτωμα
πεζάρω: ζυγίζω (ἰταλ. *pesare*)
πελέκαπας: πελεκητής, πετροκόπος, πελεκάνος
πετζί: πετσί, δέρμα
πετουράλε: ἀμπροστελίνα, δηλ. ταινία μὲ τὴν ὁποία δένουν τὸ σαμάρι στὸ στῆθος τοῦ ζώου (ἰταλ. *pettorale*)
πετροκόφινο: κοφίνι γιὰ πέτρες
πῆχυς: μέτρο μήκους (βεν. *brazzo*)
πινάκι: μέτρο καρπῶν, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ μισὸ τοῦ μουζουριοῦ
πιστία: ὀπισθία, καπουλοδέτης
πλατέλι: μικρὸ πιάτο (βεν. *platelin*)
πόλβερι: σκόνη, καπνός, πυρίτιδα (ἰταλ. *polvere*)
πορταδέλα: στροφέας (ἀπὸ τὴν ἰταλ. λ. *portella*)
πτυάρι: φτυάρι

ράγολα: λ. ἄγνωστης σημασίας, πιθανότατα τροχός, καρούλι (ἰταλ. *ragulo*, *rullo*)
ρασέ· βλ. ράσο
ρασή· βλ. ράσο
ράσο: χοντρὸ μάλλινο ὕφασμα, ἔνδυμα ἱερωμένου
ρεγιστράρω: καταχωρίζω (ἰταλ. *registrare*)
ρόβι: εἶδος δημητριακοῦ

σαΐτα: βέλος
σαϊτιά: εἶδος καραβιοῦ (ἰταλ. *sagitta*)
σαλαμουράδο: παστὸ (πρβλ. βεν. *salamora*)
σενάτο: σύγκλητος (ἰταλ. *senato*)
σεραδόρος: κλειδαριὰ (ἰταλ. *serratore*)
σίγκλα: κάδος (μεσ. *σίκλος*)
σιράδι: σειρίτι
σκαλόλουρα: λουριὰ ἀναβολέων
σκαπέτι: τσεκούρι
σκιάδι: πίλος
σκιστόψαρο: εἶδος ψαριοῦ
σκλαβέρι: κουδούνι ζώων
σκλαβίνα: μάλλινο κλινοσκέπασμα (βεν. *schiavina*)
σκουτέλλι: μικρὴ γαβάθα
σκούφ(ι)α: κάλυμμα κεφαλῆς (βεν. *scufia*)
σκρόφα: γουρούνα
σοκαμήλαυκο: κάλυμμα αὐχένος
σολδίο: βενετικὸ νόμισμα, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ 1/20 τῆς λίρας (ἰταλ. *soldo*)
σομάρι: σαμάρι
σούμα: σύνολο, ἄθροισμα (ἰταλ. *summa*)
σοφίτα: δωμάτιο μέσα σὲ στέγη, ὑπερῶο (βεν. *sofita*)
σπάγος: σπάγκος
σπέζες: δαπάνες (ἰταλ. *spese*)
σπετζαρεῖο: φαρμακεῖο
σπετζέρης: πωλητὴς φαρμάκων, μπαχαρικῶν κ.ἄ. (βεν. *specier*)
στάνιο: κασσίτερος
σταφυλομάγγανα: πιεστήριο σταφυλιῶν
στιβάνι: ψηλὸ δερμάτινο ὑπόδημα, μπόττα (ἰταλ. *stivale*)
στιμαδόρος: ἐκτιμητὴς (ἰταλ. *stimatore*)
στιμάρω: ἐκτιμῶ (ἰταλ. *stimare*)
στουράκι: εἶδος φυτοῦ, τὸ ὁποῖο χρησίμευε γιὰ τὴν παρασκευὴ θυμιάματος (ἀρχ. *στυράκκιον*, ὑποκ. τοῦ *στύραξ*)
συρμαγιά: κεφάλαιο (τουρκ. *sermaye*)

σφακτό: ἀρνὶ προορισμένο γιὰ σφαγὴ
σφυρίδι: σάκκος ἀπὸ τρίχα κατσίκας, τὸν ὁποῖο, ἀφοῦ τὸν γέμιζαν μὲ ἁλεσμένες ἐλιές, τὸν πίεζαν στὰ ξυλομάγγανα μὲ σκοπὸ τὴν ἐξαγωγὴ λαδιοῦ
σωφόρι: μεσοφόρι

τάβλα: σανίδα (λατ. *tabula*)
τζαβρούνι: δοκάρι, μεσοδόκι
τζενταρόλα: λ. ἄγνωστης σημασίας
τζέρκι: στεφάνι (ἰταλ. *cerchio*)
τζέρκουλο: στεφάνι βαρελιοῦ (ἰταλ. *circolo*)
τζορνάδα: ἡμέρα (ἰταλ. *giornata*)
τομάρι: κατεργασμένο δέρμα
τορνέσια: χάλκινα νομίσματα, χρήματα γενικά
τουβάρι: λ. ἄγνωστης σημασίας
τουτούζα: λ. ἄγνωστης σημασίας
τουπί: καλάθι ἀπὸ βέργες
τράβα: δοκάρι (ἰταλ. *trave*)
τρίλ(ι)ες (τρίγλες, τρίγλιες): μπαρμπούνια
τρυγοκόφινο: κοφίνι γιὰ τὸν τρύγο
τσεκίνι: βενετικὸ χρυσὸ νόμισμα, ἰσοδυναμεῖ μὲ 103 ἢ 118 γαζέτες

ὑπέρπυρο: νόμισμα, ἰσοδυναμεῖ μὲ 0,378 τῆς λίρας· τὸ 1567 ἕνα δουκάτο ἀντιστοιχοῦσε σὲ 17 1/2 κρητικὰ ὑπέρπυρα (πρβλ. W. F. Bakker - A. Van Gemert, Κρητολογία 6 (1978), σελ. 44).
ὕψος: γύψος

φοντάς: πιθανότατα σακκούλι (λατ. *funda*)
φρατόνος: ἴσως πηλοφόρι (βεν. *fraton*)

χαβιάρι: ταριχευμένα ὠάρια ψαριῶν
χαλικολογῶ: χαλικώνω, ἐπιστρώνω μὲ χαλίκια
χάλκωμα: χάλκινο μαγειρικὸ σκεῦος

ψαρή: σταχτερὴ
ψαρόγαρος: σαρδέλλα παστὴ

ΧΡΥΣΑ Α. ΜΑΛΤΕΖΟΥ